

Regeringens skrivelse

2014/15:144

Åtgärder för att göra samhället mer
motståndskraftigt mot våldsbejakande
extremism

Skr.
2014/15:144

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 13 augusti 2015

Stefan Löfven

Alice Bah Kuhnke
(Kulturdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I denna skrivelse redovisas de åtgärder som regeringen har vidtagit för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Åtgärderna syftar till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Skrivelsens syfte	7
1.2	Målsättning och inriktning	8
1.3	Områden som berörs av arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism	9
2	Den våldsbejakande extremismen i Sverige	12
2.1	Radikalisering till våldsbejakande extremism	16
3	Relevant lagstiftning	18
4	Åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism under 2015–2016	20
4.1	Utgångspunkter	20
4.2	Inriktning av åtgärderna	22
4.3	Målgrupper	23
4.3.1	Figur över åtgärdsområdenas och målgruppernas inbördes förhållande	24
4.4	Nationell samordning för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism	24
4.4.1	Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism	25
4.4.2	Referensgrupp av nationella myndigheter med flera	25
4.4.3	Nationellt nätverk av experter	26
4.4.4	Sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism	26
4.5	Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter	27
4.5.1	Grundläggande och fördjupade utbildningsinsatser riktade till yrkesgrupper på lokal nivå	27
4.5.2	Förlängning och utveckling av kampanjen No Hate Speech Movement	28
4.5.3	Öka kunskapen om rasism och andra former av intolerans i historien och i dag	29
4.5.4	Stärka trossamfundens demokratiarbete med fokus på kvinnor och ungdomar	30
4.5.5	Stöd till verksamhet som motverkar antidemokratiskt beteende och radikaliserings	30
4.6	Åtgärder mot identifierade risker	31
4.6.1	Förbättra stödet till anhöriga	31
4.6.2	Pilotverksamhet med en nationell stödtelefon	31

4.6.3	Utarbeta stöd för socialtjänsten i ärenden som rör våldsbejakande extremism	32
4.6.4	Utveckla ett genusperspektiv i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.....	33
4.6.5	Utveckla trossamfundens stöd till föräldrar, ungdomar och anhöriga	34
4.6.6	Utveckla och sprida kunskap och metoder	34
4.7	Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.....	35
4.7.1	Utveckla lokala insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.....	35
4.7.2	Stöd till verksamheter som stöder individer som vill lämna extremistiska rörelser.....	36
4.7.3	Kartlägga metoder och arbetssätt för att förebygga våldsbejakande extremism inom de särskilda ungdomshemmen.....	36
4.7.4	Kartlägga metoder och arbetssätt för att förebygga våldsbejakande extremism inom Kriminalvården.....	37
4.8	Stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte	37
4.8.1	Nordiskt kunskaps- och erfarenhetsutbyte.....	38
4.8.2	Internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte	38
5	Vidtagna åtgärder 2011–2014	39
5.1	Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism 2012–2014.....	39
5.1.1	Sammanfattning av genomförda åtgärder 2012–2014	40
5.1.2	Särskilt om stödet till civila samhällets organisationer	43
5.2	Resultat av Statskontorets utvärdering av handlingsplanen för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.....	43
6	Finansiering och ekonomiska konsekvenser	46
7	Uppföljning och utvärdering	47
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 augusti 2015	48

1 Inledning

Demokratin måste värnas och samhället måste bli mer motståndskraftigt mot radikalisering till våldsbejakande extremism. I Sverige finns aktiva våldsbejakande högerextremistiska och vänsterextremistiska grupper. I EU:s närområde och i världen pågår ett antal väpnade konflikter som alstrar våldsbejakande extremism och terrorism både inom dessa länder och utanför dem. Den pågående rekryteringen av svenskar till Islamiska staten i Irak och Levanten (Isil) är mycket oroande. I flera länder pågår också en ökad polarisering där rasistiska och främlingsfientliga partier har fått starkare stöd. Regeringen bedömer att denna utveckling, inte minst efter terroristattentaten i Paris och Köpenhamn i januari och februari 2015, kräver ökad medvetenhet, kunskap och konkreta förebyggande insatser. Regeringen har därför fattat beslut om ett antal åtgärder i syfte att kraftfullt förstärka det förebyggande arbetet.

Våldsbejakande extremism är ett allvarligt problem för demokratin. Våldet som extremistiska grupper använder och legitimerar som en politisk metod utmanar och hotar det demokratiska samhället. Trots stora ideologiska olikheter mellan grupperna finns ett gemensamt drag som förenar dem i underkännandet av demokratiska principer och spelregler vilket utgör ett hot mot grundläggande demokratiska värden. Våldet som dessa grupper riktar mot individer på grund av till exempel deras politiska eller religiösa övertygelse, etniska tillhörighet, sexuella läggning, könsuttryck eller könsidentitet utgör ett angrepp mot principen om alla människors lika värde. Det är därför angeläget att med gemensamma krafter värna grundläggande demokratiska värderingar och respekten för mänskliga rättigheter. Detta är de viktigaste utgångspunkterna i arbetet för att minska grogrunderna för våldsbejakande extremism.

Den våldsbejakande extremismen i Sverige består i huvudsak av tre identifierade grupper: högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism. De olika extremistgruppernas aktiviteter underminerar, utmanar och hotar demokratin på olika sätt. Personer som är aktiva inom den våldsbejakande högerextremismen begår brott med rasistiska, islamofobiska, antiziganistiska, antisemitiska, afrofobiska, homofobiska och transfobiska förtecken. Personer aktiva inom den vänsterextremistiska autonoma rörelsen utsätter exempelvis förtroendevalda, tjänstemän inom myndigheter och personer inom den högerextremistiska rörelsen för trakasserier, hot och våld. När det gäller våldsbejakande islamistisk extremism är det särskilt oroande att ett ökat antal personer har anslutit sig till våldsbejakande islamistisk extremism och väpnade extremist- och terroristgrupper i Syrien och Irak. Denna utveckling bidrar till hot mot säkerheten i aktuella konfliktområden och människorna där. De som reser kan också utgöra ett hot mot Sverige med avsikt och förmåga att genomföra terroristattentat.

Arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism har hög prioritet. Såväl riksdagen som berörda nationella myndigheter behöver ha en helhetsbild av de åtgärder som regeringen har vidtagit. Det är ett gemensamt ansvar att ta avstånd från våldsbejakande extremism och

aktivt stå upp för demokratiska värden och respekten för mänskliga rättigheter. Ansvariga myndigheter och kommuner behöver ha kunskap för att kunna möta de problem och utmaningar som skapas av våldsbejakande extremistiska grupper. Utvecklingen kräver ett fortlöpande och långsiktigt förebyggande arbete för att värna demokratin och det öppna demokratiska samhället.

Ett hot mot demokratin och alla människors lika värde

Mänskliga rättigheter och demokratiska principer såsom de fastslagits i regeringsformen (RF) och i internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter utgör samhällets grundläggande värdegrund. Utifrån dessa principer skapas ett demokratiskt samhälle och individerna kan enas om och acceptera fattade beslut samt ta ansvar för varandra och det gemensamma samhällets utveckling. Ett demokratiskt samhälle förutsätter att var och en respekterar andras rättigheter och att motsättningar löses enligt demokratins spelregler. I det demokratiska samhället spelar en mångfald av politiska ideologier och idéer en viktig roll för det politiska samtalet. Ideologier kan vara starka demokratiska drivkrafter som används i arbetet med samhällsförändring. Samtidigt finns det individer och grupper som anammar politiska ideologier som rättfärdigar antidemokratiska metoder och som legitimerar våld för att åstadkomma förändringar i samhället.

Våld och extremism är en del av mänsklighetens historia. Våldsbejakande extremism i dess olika former är något samhällen måste lära sig att motverka och förebygga. Ideologiskt motiverat våld som individer och grupper riktar mot samhällets institutioner, dess representanter eller mot enskilda individer är ett hot mot det demokratiska samhället och mot principer om alla människors lika värde och lika rättigheter. Våldet som dessa grupper står för utmanar därför den sociala sammanhållningen i ett samhälle.

Våldsbejakande extremism kan ta sig skilda uttryck, från att trakassera, hota eller skada andra människor till att på olika sätt stödja, planera eller uppmana andra att utföra ideologiskt motiverade våldshandlingar. Det kan handla om skadegörelse, hot, allvarliga våldsbrott, mord och terrorism.

Politiska omständigheter, polarisering mellan grupper, väpnade konflikter och krig påverkar individers benägenhet att sanktionera våld för att uppnå förändringar i samhället. De våldsbejakande ideologierna fungerar som en meningsskapande motor för individer och grupper och bidrar till att rama in våldshandlingar som ett medel för att uppnå ett övergripande ideologiskt syfte med specifika målsättningar för samhället. Ett demokratiskt samhälle i vilket de mänskliga rättigheterna respekteras pekas ibland ut som en fiende till de våldsbejakande ideologiernas respektive idealsamhälle. Att stärka och värna ett pluralistiskt, jämställt, jämlikt och demokratiskt samhälle måste därför vara fokus i det förebyggande arbetet.

Extremistgrupper som agerar i samhällets utkant engagerar i regel inte så många individer, men eftersom de utövar våld som riktas mot det demokratiska systemets kärna är de en angelägenhet för hela samhället. Terroristattentaten i Stockholm i december 2010, i Oslo och på Utøya i

juli 2011, i Paris i januari samt i Köpenhamn i februari 2015 visar att enskilda individer inom ramen för olika ideologiska övertygelser och målsättningar kan begå mycket allvarliga brott. I dag när våldsbejakande och antidemokratiska ideologier, budskap och propaganda strategiskt sprids via internet och i sociala medier har det blivit enklare att komma över sådant material och att komma i kontakt med andra som är intresserade av eller delar liknande uppfattningar.

En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18) är den mest omfattande insatsen som nu pågår för att utveckla arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren har uppdraget att utveckla och stärka arbetet på lokal nivå och säkerställa samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer inklusive trossamfund. I syfte att stärka den nationella samordnarens arbete gentemot myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer fattade regeringen i mars beslut om tilläggsdirektiv. Samordnaren har nu också i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga, ta fram och initiera en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och inrätta ett nätverk av experter (dir. 2015:27). Eftersom internet och sociala medier utgör propagandakanaler för våldsbejakande extremistgrupper har samordnaren gett Försvarshögskolan i uppdrag att göra en studie om de sociala mediernas roll i radikaliserings och rekrytering till våldsbejakade extremism (Ju 2014:18/2014/1).

Förebyggande åtgärder på lokal nivå

Våldsbejakande extremistiska grupper finns både i storstäderna och på mindre orter i landet. Det är inte ovanligt att olika grupper med samma eller liknande ideologiska övertygelse stöttar varandra, till exempel i genomförandet av olika lokala manifestationer och i attacker mot meningsmotståndare. Extremistiska grupper kan också mobilisera och genomföra aktioner i nya kommuner eller stadsdelar för att etablera sin verksamhet där. Förebyggande åtgärder på lokal nivå är nödvändiga eftersom det är där som våldsbejakande extremistgrupper verkar. Det är viktigt att fritidsledare, lärare, personal inom socialtjänsten och polisen har kunskap om extremism och kan upptäcka radikaliserings och bemöta extrem och våldsbejakande retorik. Några av den nationella samordnarens huvuduppgifter är att förbättra samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer och utbilda personer som möter ungdomar om våldsbejakande extremism och hur det kan förebyggas. Yrkesgrupper som arbetar med ungdomar inom kommunala verksamheter eller inom nationella myndigheter har ett ansvar för att aktivt verka för demokratiska värderingar och alla människors lika värde och rättigheter och samtidigt förebygga våldsbejakande ideologier, rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans.

Behovet av kunskap om våldsbejakande extremism och förmågan att hantera extremistyttringar varierar mellan olika kommuner. Den nation-

ella samordnaren ska inom ramen för sitt uppdrag erbjuda kunskapsstöd och rådgivning till kommuner och lokala aktörer. Samordnaren har för detta ändamål efterfrågat kontaktpersoner i Sveriges 290 kommuner. I maj 2015 hade 257 kommuner anmält en kontaktperson till den nationella samordnaren. I de drygt 50 kommuner som har besökts har en inventering gjorts av de lokala förutsättningarna för förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism. Förslag på anpassade åtgärder utarbetas i nära samarbete med kommunerna. På den nationella samordnarens webbplats finns en beskrivning av olika kommuners arbete, bland annat genom intervjuer med lokala kontaktpersoner.

1.1 Skrivelsens syfte

I denna skrivelse presenteras pågående åtgärder mot våldsbejakande extremism i syfte att tydliggöra ansvarsområden, samverkan och målgrupper och att utveckla myndigheternas beredskap och insatser under den tid som den nationella samordnarens uppdrag pågår.

Efter att den nationella samordnarens arbete avslutas i juni 2016 avser regeringen att omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram.

Utvärdering av tidigare genomförda åtgärder

Insatser för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism har pågått under flera år. Arbetet inleddes under 2008 genom att olika myndigheter fick i uppdrag att kartlägga omfattningen av våldsbejakande extremism i Sverige, ta fram exempel på lokalt förebyggande arbete samt kartlägga avhopparverksamheter. Utifrån de kunskapsunderlag som inkom tog regeringen fram en handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (skr. 2011/12:44). Handlingsplanen innehöll 15 åtgärder och har engagerat flera myndigheter i att ta fram ny kunskap, något som har gett en bra grund för fortsatt arbete.

Statskontoret har på uppdrag av regeringen utvärderat handlingsplanen. I rapporten från 2015 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – utvärdering av en handlingsplan framgår att handlingsplanen ringade in problemområdet och att de åtgärder som genomfördes i hög grad uppfyllde regeringens målsättningar. Utvärderingen visar att flera av åtgärderna har fortsatt inom ramen för myndigheternas ordinarie arbete, men även att åtgärder inom vissa områden saknades i handlingsplanen, till exempel inom socialtjänst och kriminalvård. Vidare anser Statskontoret att regeringen har lagt ett för stort ansvar på det civila samhällets organisationer att genomföra insatser, exempelvis när det gäller stöd till individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.

Utifrån sin analys rekommenderar Statskontoret att regeringen försätter att ta ett samlat grepp om dessa frågor, att målgrupperna för olika insatser tydliggörs i det fortsatta arbetet och att samverkan och styrning utvecklas. Regeringen har i arbetet med denna skrivelse utgått från Statskontorets analys. En utförligare beskrivning av Statskontorets utvärdering finns i avsnitt 5.2.

Skrivelsen innehåller sju avsnitt. Avsnitt ett innehåller mål och inriktning för arbetet samt de områden som berörs av åtgärder mot våldsbejakande extremism. I avsnitt två beskrivs den våldsbejakande extremismen i Sverige. Relevant lagstiftning beskrivs kortfattat i avsnitt tre. Avsnitt fyra innehåller de 21 åtgärder som regeringen har vidtagit under 2014 och 2015 för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. I avsnitt fem redovisas de åtgärder som har genomförts under åren 2011–2014 samt avslutningsvis redovisas handlingsplanens ekonomiska konsekvenser samt hur den ska följas upp och utvärderas (avsnitt sex och sju).

1.2 Målsättning och inriktning

Målsättning

Målsättningen med regeringens åtgärder är att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Åtgärderna syftar därför till att öka kunskapen om våldsbejakande extremism och att utveckla förebyggande insatser och metoder. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund ska genom dessa åtgärder mer samordnat och effektivt kunna bidra till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Inriktning av åtgärderna

Regeringens arbete med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism har sin grund i att värna samhällets demokratiska principer och alla människors lika värde och rättigheter. De åtgärder som genomförs omfattar följande fem områden:

- *Nationell samordning för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.* Nyckeln till ett framgångsrikt förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism är en fungerande samverkan mellan relevanta myndigheter och organisationer.
- *Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter.* Åtgärder inom detta område riktar sig brett till alla inom relevanta grupper som till exempel alla elever, alla ungdomar, alla berörda yrkesgrupper eller alla trossamfund. De syftar till att minska grogrunderna för antidemokratiskt beteende och våldsbejakande ideologier. Dessa åtgärder fångar även upp de individer som är i riskzonen och de som redan har anslutit sig till våldsbejakande extremistiska rörelser.
- *Åtgärder mot identifierade risker.* Åtgärderna inom detta område syftar till att utveckla arbetet för riskgrupper och problem kopplade till våldsbejakande extremism.
- *Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.* Åtgärderna inom detta område syftar till att utveckla insatser som riktar sig till individer som är eller har varit involverade i våldsbejakande extremistiska rörelser.

- *Stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte.* Skr. 2014/15:144
Det internationella kunskaps- och erfarenhetsutbytet har bidragit till att utveckla det nationella arbetet i Sverige för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Detta utbyte kommer att fortsätta.

1.3 Områden som berörs av arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Regeringen definierar våldsbejakande extremism som ideologier som bejaktar och legitimerar våld som medel för att förverkliga extrema ideologiska åsikter och idéer. De våldsbejakande gruppernas aktiviteter och ideologier genererar problem som tangerar många områden.

Ingen föds till extremist. Genom goda levnadsvillkor för barn och ungdomar och tillgång till stöd från vuxna, liksom väl fungerande utbildnings-, arbetsmarknads- och bostadspolitik och goda möjligheter till inflytande och delaktighet, läggs grunderna till ett sammanhållet samhälle. Åtgärder inom dessa områden ligger dock utanför denna skrivelse. Områden som däremot mer direkt berörs av åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism är

- insatser för att stärka demokratin och öka demokratisk medvetenhet,
- insatser mot rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans,
- hatbrott,
- brottsförebyggande arbete,
- insatser mot hot och våld mot förtroendevalda och yrkesgrupper viktiga i det demokratiska samhället, och
- insatser mot terrorism.

Nedan följer korta beskrivningar av dessa områden.

Demokrati och demokratisk medvetenhet

Att stärka demokratin och demokratisk medvetenhet handlar om hur samhället gemensamt bygger en grundläggande social sammanhållning, trygghet och tillit till demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. I ett demokratiskt samhälle finns det förutsättningar för människor att vara delaktiga i samhället och känna tillit till varandra. Demokrati handlar om att ge utrymme för människor att kunna kritisera, påverka och förändra samhället och att erbjuda konkreta medel för delaktighet. Det demokratistärkande arbetet kräver en bred förankring, bland myndigheter och det civila samhällets organisationer såväl nationellt som på regional och lokal nivå. Demokratins förankring i samhället avspeglas exempelvis i förtroendet för demokratins institutioner och i deltagande i de allmänna valen. När individer känner tillit till stat och myndigheter finns det förutsättningar för ett beslutsfattande som får en bred acceptans i samhället liksom förutsättningar för social sammanhållning.

Lågt valdeltagande, lågt förtroende för myndigheter och lågt förtroende för politiker är utmaningar för ett demokratiskt samhälle. Insatser för att stärka förtroendet bidrar till att stärka demokratin och att motverka polarisering mellan olika grupper i samhället samt att förebygga extremism. Enbart demokratistärkande åtgärder är dock inte tillräckligt för att mot-

verka våldsbejakande extremism, särskilt inte när den våldsbejakande extremismen har organiserat sig, aktivt sprider propaganda och genomför våldshandlingar. Erfarenheter från andra länder och från regeringens tidigare handlingsplan på området visar att det krävs riktade specifika insatser för att motverka våldsbejakande extremism.

Insatser mot rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans

Rasism står i strid med principen om alla människors lika värde och utgör ytterst en utmaning mot hela den värdegrund som bär upp en demokrati. Insatser mot rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans omfattar afrofofi, antisemitism, antiziganism, islamofobi, homofobi och transfobi.

När det gäller den organiserade rasismen är det framförallt våldsbejakande högerextremistiska grupper som har en rasideologisk och national-socialistisk grund och enligt denna uttalat står för den så kallade vita rasens påstådda överlägsenhet. Antisemitism, antiziganism, afrofofi, och islamofobi är en del av dessa gruppers rasideologiska övertygelse.

Uppdrag som syftar till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism eller motverka rasism inkluderar därför också insatser för att motverka rasideologiska föreställningar och den organiserade rasismen.

Hatbrott

Begreppet hatbrott är ett samlingsnamn för brotten hets mot folkgrupp och olaga diskriminering samt andra brott där ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet. År 2014 identifierades uppskattningsvis 6 270 hatbrottsanmälningar i Sverige, vilket är den högsta noterade nivån hittills och 14 procent fler än 2013. Det går dock inte att säga om ökningen beror på en faktisk ökning av antalet hatbrott, en ökad anmälningsbenägenhet eller att rättsväsendet har blivit bättre på att uppmärksamma hatbrottsmotiv. I Brottsförebyggande rådets (Brå) årliga hatbrottsstatistik är hatbrott med främlingsfientliga eller rasistiska motiv det i särklass vanligaste motivet. Åtgärder som förebygger våldsbejakande extremism och rasism kan också förebygga hatbrott.

Brottsförebyggande arbete

Brottsförebyggande arbete syftar till att systematiskt och kunskapsbaserat arbeta mot brottslighetens orsaker och att begränsa möjligheterna att begå brott. Brottsförebyggande arbete sker i nära samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer, föreningar och trossamfund, framförallt på lokal nivå. Brottsbekämpande myndigheters förebyggande arbete riktar sig framförallt till potentiella riskgrupper och mot potentiella brottstillfällen. Med sin unika kunskap om brottsligheten och dess utveckling inom ett visst geografiskt område kan till exempel Polismyndigheten och Säkerhetspolisen bidra med relevant information vid framtagandet av de lokala problembilder som ska styra det lokala brottsförebyggande arbetet och det lokala arbetet för att motverka våldsbejakande extremism. För att det brottsförebyggande arbetet ska vara

effektivt och framgångsrikt krävs att samtliga relevanta aktörer på lokal nivå samverkar i framtagandet av problembilden och i genomförandet av de åtgärder som följer av den. På så sätt skapas förutsättningar för statliga myndigheter, kommunala verksamheter och det civila samhällets organisationer, inklusive trossamfund, att utifrån ett helhetsperspektiv kunna arbeta målinriktat tillsammans. Brå sprider kunskap och ger kvalificerat metodstöd till brottsförebyggande aktörer för att de ska kunna bedriva ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete utifrån lokala förutsättningar.

Hot och våld mot förtroendevalda och yrkesgrupper av särskild betydelse för det demokratiska samhället

Hot och våld mot förtroendevalda och mot olika yrkesgrupper av särskild betydelse för det demokratiska samhället är ett allvarligt problem och ett hot mot demokratin. Brå har på regeringens uppdrag tagit fram en studie som kartlägger trakasserier, hot och våld mot förtroendevalda. Under 2013 utsattes 19 procent av samtliga förtroendevalda för hot eller trakasserier på grund av sitt förtroendeuppdrag. Sammantaget handlar det om cirka 12 000 incidenter av hot och trakasserier. Under samma år utsattes 2,7 procent av de förtroendevalda för våld, skadegörelse eller stöld. Siffrorna är hämtade från Politikernas trygghetsundersökning – Utsatthet och oro för trakasserier, hot och våld (Brå-rapport 2014:9).

Brå har också gjort en kunskapsöversikt om utsatthet för hot och våld i yrkesgrupper av särskild betydelse för det demokratiska samhället, som journalister och myndighetsföreträdare. Brås kunskapsöversikt Hot och våld – Om utsatthet i yrkesgrupper som är viktiga i det demokratiska samhället (Brå-rapport 2015:12) innehåller en analys av befintliga studier och visar att flera personalkategorier är utsatta för trakasserier, hot och våld, och att personer som arbetar med myndighetsutövning, politiker och journalister är särskilt utsatta. Regeringen ser allvarligt på utvecklingen av hot och våld mot dessa yrkesgrupper eftersom det påverkar demokratin och det demokratiska samtalet, och avser att göra insatser inom detta område inom mandatperioden. Arbetet kommer att följas upp separat och ingår således inte i denna skrivelse.

Insatser för att förebygga terrorism

Terrorism är en extrem form av våldsbejakande extremism. Ansvaret för att motverka terrorism och terroristbrottslighet ligger framförallt på de brottsbekämpande myndigheterna. Att värna demokratin mot våldsbejakande extremism inkluderar också insatser som motverkar radikaliserings och rekrytering till terroristgrupper och terroristbrottslighet i Sverige och i utlandet. Därmed är också andra aktörer än de brottsbekämpande myndigheterna viktiga i arbetet för att förebygga terrorism, som skola, fritidsverksamhet, socialtjänst och det civila samhällets organisationer, inklusive trossamfund.

2 Den våldsbejakande extremismen i Sverige

Detta avsnitt innehåller en beskrivning av de våldsbejakande extremistiska miljöerna i Sverige. Departementspromemorian Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser (Ds 2014:4) är den senaste heltäckande kunskapssammanställningen som har gjorts av våldsbejakande extremism i Sverige. Beskrivningen av de våldsbejakande politiska och religiösa ideologierna i detta avsnitt bygger i huvudsak på denna promemoria.

I huvudsak tre våldsbejakande extremistiska miljöer

Det finns i dag i huvudsak tre våldsbejakande extremistiska miljöer i Sverige som inte accepterar de grundsatser som det öppna demokratiska samhället vilar på: våldsbejakande högerextremism, våldsbejakande vänsterextremism och våldsbejakande islamistisk extremism. Utöver detta finns ensamagerande extremister som kan motiveras till våldshandlingar av olika ideologier, men inte tillhör etablerade grupper eller nätverk.

Det är viktigt att förstå motiven, likheterna och skillnaderna som finns i de olika formerna av extremism för att kunna göra rätt typ av insatser. Ett inkluderande samhälle med en trygg och fungerande skola och en aktiv arbetsmarknadspolitik utgör skyddsfaktorer som kan motverka utanförskap och därmed minska risken för orientering mot våldsbejakande rörelser. Förebyggande insatser som påverkar stereotypa normer som kopplar samman maskulinitet och våld har också betydelse. I kommunerna pågår ett utvecklingsarbete i samverkan mellan olika aktörer i samhället där man bland annat arbetar med våldsförebyggande program i skolan. Genom förebyggande arbete mot ungas kriminalitet och rekrytering till kriminella grupper kan sannolikt riskfaktorer och drivkrafter påverkas och risken reduceras för att vissa ungdomar ansluter sig till våldsbejakande extremist- eller terroristgrupper i Sverige eller utlandet. Samtidigt är det många som väljer att ansluta sig till våldsbejakande extremistiska rörelser som varken har erfarenheter av tidigare kriminalitet, är marginaliserade eller har kort utbildning. Därför måste även de våldsbejakande, ofta totalitära, ideologierna lyftas fram som förklaringar till radikaliseringsprocessen. En stor andel av de som radikaliseras hämtar näring och legitimitet för sina handlingar från olika uppsättningar av meningsskapande idéer. Vissa personer går med i våldsbejakande extremistiska grupper utifrån sökande efter spänning och gemenskap. Många radikaliseras i mötet med någon som inspirerar dem eller på grund av familjemedlemmars, till exempel syskons, radikalisering. Andra radikaliseras via internet. För några sker det gradvis, för andra plötsligt. De flesta som radikaliseras och ansluter sig till dessa rörelser är män och under 25 år.

Våldsbejakande politisk eller religiös extremism utgår ofta från en svartvit och konspiratorisk världsbild. Ett gemensamt drag är ett ”vi och dom”-perspektiv där den egna ideologiska tillhörigheten framställs som god och de andra utmålas som mindre värda eller som fiender. Konflikten med det omgivande samhället och förhållandet av våld är centralt. Avhumanisering av meningsmotståndare möjliggör våld, trakasserier och hot mot enskilda individer på grund av till exempel deras politiska eller religiösa övertygelse, etniska tillhörighet, sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck och mot företrädare för samhället, som politiker, poliser och andra myndighetsföreträdare. De våldsbejakande extremistiska grupperna använder ofta krigsmetaforer för att förstärka motivationen att angripa motståndare. Med krigsmetaforer kommer också ett glorigerande av dem som begår olika brott. Individer som begår ideologiskt motiverade brott kan ses som hjältar inom sin grupp och även få en hög social status i skolan, på fritidsgården eller i bostadsområdet. Vissa specifika manliga ideal kan hyllas. Inom högerextremistiska grupper och islamistisk extremism finns exempelvis material som anspelar på en manlig gemenskap och manliga ideal om styrka och mod. Även inom vänsterextremistiska grupper finns bland vissa individer en hyllning av aggressiv maskulinitet.

Geografisk spridning

Våldsbejakande extremistiska grupperingar finns i större delen av Sverige. Det är i vissa avseenden en koncentration till storstäderna, men det finns också grupper som är verksamma eller har starka fästen på många mindre orter. Radikalisering till våldsbejakande islamistisk extremism och rekrytering till strider i utlandet pågår både i storstäder och i flera mindre städer. Var i Sverige olika extremistgrupper finns kan skifta över tid. Individer kan också röra sig mellan olika sammanslutningar. Det är inte ovanligt att olika grupper med samma eller liknande ideologiska tillhörighet stöttar varandra. Det kan ske genom att de deltar i varandras aktioner och manifestationer eller tar varandra i försvar vid konfrontationer. Det är vanligt att politiskt motiverade brott med kopplingar till både vänsterextremistiska grupper och högerextremistiska grupper begås i samma område. En del av brottsligheten inom dessa två grupper begås som en del i motsättningarna och konfrontationerna dem emellan.

Våldsbejakande högerextremism

Den våldsbejakande högerextremismen, även kallad vit makt-miljön, har som mål att skapa ett etniskt homogent samhälle. Detta mål är drivkraften bakom brottsliga handlingar mot olika grupper och individer. Högerextremistiska grupper anser att människosläktet kan delas in i raser, där den så kallade vita rasen anses stå överst. De ser negativt på invandring av människor som de inte räknar till den vita rasen och anser att den vita rasen inte bör blandas med andra. Vidare finns en negativ syn på personer med funktionsnedsättning. Vissa högerextremistiska grupper kan också tala om etnicitet i stället för ras och att olika etniciteter inte ska blandas eller ska hållas åtskilda. Inom den våldsbejakande högerextrem-

ismen finns föreställningen om en judisk konspiration och ett judiskt inflytande som hotar den vita rasen. Vidare finns antiziganism, afrofobi, muslimhat och islamofobiska föreställningar. Problemen i samhället anses bero på ett påstått judiskt inflytande samt invandring som har bidragit till det mångkulturella samhället. Det nuvarande samhället har enligt högerextremismen bidragit till att luckra upp nationalismen och uppluckringen hotar svensk kultur. Den våldsbejakande högerextremismen förespråkar ett auktoritärt styrelseskick. Den heterosexuella kärnfamiljen betraktas som det centrala fundamentet i samhället. Etniskt svenska kvinnor anses ha en roll som barnafödare och som familjemödrar. Det finns ett uttalat hat mot hbtq-personer som också tar sig uttryck i våldsbrott.

En rörelse som åtminstone delvis har samma värdegrund som högerextremistiska grupper är counter jihad-rörelsen. Den fokuserar dock enbart på islam och muslimer. Counter jihad-rörelsen är löst sammansatt av olika grupper och individer som hålls samman av föreställningen att det pågår en så kallad islamisering av Europa. Säkerhetspolisen bedömer dock inte att counter jihad-rörelsen i nuläget är en våldsbejakande rörelse, eftersom den inte förespråkar våld för att nå sina syften, även om rörelsen har retoriska inslag som återfinns inom andra våldsbejakande ideologier, till exempel en svart-vit världsbild. I ett internationellt perspektiv har dock counter jihad-ideologi inspirerat till konfrontationer, upplopp och våldsdåd.

Våldsbejakande vänsterextremism

Våldsbejakande vänsterextremism, även kallad den autonoma miljön, strävar efter att med våld uppnå ett klasslöst samhälle utan styre från någon auktoritet. Den enda styrelseformen som kan accepteras är ett självstyre från folket. Enligt den våldsbejakande vänsterextremismen är dagens demokrati inte tillfredsställande eftersom kapitalistiska drivkrafter har greppet om samhället. Detta utgör ett hinder för att uppnå idealsamhället, det vill säga ett samhälle som är jämställt och klasslöst och där människor med olika ursprung och sexuell läggning ska kunna leva på lika villkor. De våldsbejakande vänsterextremistiska grupperna legitimerar våld och menar att ett nytt styrelseskick endast kan uppnås genom en våldsam revolution. På kortare sikt kan målet för våldshandlingarna vara att försvara arbetarklassen mot vad de uppfattar som olika typer av angrepp och att diktera villkoren för vem och vilka som ska få använda sin yttrande-, mötes- och föreningsfrihet samt påverka beslutsfattandet. Den våldsbejakande vänsterextremismen anser att motståndet mot rasism måste vara militant och att det är naivt att försöka bekämpa antidemokrater med demokratiska medel. I detta ingår att hota och attackera förtroendevalda, myndighetsrepresentanter, näringsidkare och meningsmotståndare, framförallt personer inom högerextremistiska grupper. De kan också ge uttryck för antisionism i sin kritik av staten Israels politik.

Våldsbejakande islamistisk extremism

Den våldsbejakande islamistiska extremismen i Sverige är en del av en global och våldsbejakande ideologi och rörelse vars syfte är att konfron-

tera personer och länder som betraktas som otrogna mot islam eller anses smäda islam. Framförallt drabbas muslimska länder vars styrelseskick betraktas som gudlöst, till exempel om regimerna anses vara korrumperade eller inte företräda den extrema tolkning av islam som bland annat Isil står för. Den våldsbejakande islamistiska extremismen tillämpar takfirismen, dvs. en tolkning som stämplar alla muslimer som inte följer den extrema våldsbejakande islamistiska ideologin som icke-muslimer, alltså otrogna som förlorar sina mänskliga rättigheter och ska beskattas, omvändas, fördrivas, fängslas, förslavas eller dödas. Denna ideologi ligger till grund för Isil:s attacker mot regeringsstyrkor i Syrien och Irak samt mot muslimer och religiösa och etniska minoriteter i området. Sedan konflikten startade har allt fler som sympatiserar med Isil:s tolkning av islam sökt sig till regionen för att delta i gruppens väpnade kamp, men också för att bistå i befästandet och uppbyggandet av det territorium som Isil sedan sommaren 2014 påstår utgör ett islamistiskt kalifat. Förenta nationerna uppskattar att mer än 25 000 personer från olika länder har anslutit sig till våldsbejakande islamistiska extremist- och terroristgrupper i hela världen och av dessa har 20–22 000 anslutit sig till Isil och andra extremist- och terroristgrupper i Syrien och Irak.

Vålds- och terroristhandlingarna motiveras utifrån teologiska grunder i kombination med en kultur av martyrskap. Självordsattentat utgör en del av martyrskapet. Den världsbild som målas upp inom den våldsbejakande islamistiska extremismen handlar om ett militärt, politiskt, religiöst och kulturellt krig som resten av världen antas bedriva mot muslimer. Det inkluderar allt från att europeiska och amerikanska trupper befinner sig i muslimska länder till orättvisor och kränkningar mot islam och muslimer, till exempel karikatyrer av profeten Muhammed. Ideologin kan motivera individer och olika löst sammansatta nätverk till terroristattacker i västvärlden.

Islamfientliga stämningar har ökat i Europa och USA efter terroristattentatet den 11 september 2001. Islamfientliga grupper bidrar till att spä på föreställningar om att islam och muslimer är utsatta för angrepp, något som också är ett syfte med den våldsbejakande islamistiska extremismen, som på så vis får sin ideologi bekräftad. I den våldsbejakande islamistiska extremismen fungerar också antisemitismen som en katalysator för hatet mot väst. Judar kan kollektivt få representera både staten Israel och en föreställd konspirativ världsmakt som ligger bakom västs påstådda angrepp mot islam. Islamistisk extremism förespråkar vidare extrema värderingar om kvinnor och män. De kvinnor som ansluter sig till Isil kan hylla våldet, samtidigt som flickor och kvinnor drabbas av begränsningar av livsutrymmet, hot och våld. Isil utsätter även flickor och kvinnor för sexuellt våld och människohandel för sexuella ändamål. Sexuellt våld mot flickor och kvinnor utförs i strategiska eller taktiska syften för att långsiktigt skada muslimska grupper som anses ha avvikande åsikter samt de grupper som anses som icke-muslimer och otrogna.

Ensamagerande extremister

Individer som inte är en del av de etablerade extremistiska grupperna och nätverken kan begå våldshandlingar som motiveras utifrån våldsbejakande ideologier. De kan själva sätta samman sin egen militanta ideologi

och strategi utifrån olika extremistgruppers budskap. Självordsattentatet i Stockholm i december 2010 bedöms enligt Säkerhetspolisen ha utförts av en ensamagerande extremist. Ett annat exempel är högerextremisten Anders Behring Breivik som ensam genomförde terroristattentaten i Norge den 22 juli 2011. Vid attentaten dödades sammanlagt 77 personer.

2.1 Radikalisering till våldsbejakande extremism

För de flesta människor är det otänkbart att bruka våld eller skada andra människor för att nå ett politiskt mål. Det finns barriärer i form av exempelvis moraliska värderingar som leder till intellektuella hinder. De flesta har också känslomässiga hinder genom empati och medkänsla. Människor som accepterar eller förespråkar bruk av våld för ett ideologiskt eller politiskt ändamål har av olika skäl brutit igenom dessa barriärer. En del människor som normalt sett har barriärer mot våldshandlingar kan ändå begå ideologiskt motiverade brott som skadar andra människor. En förklaring är att människor som själva har upplevt omvälvande händelser kan förändra sin uppfattning om vad som är rätt och fel. Personer som är påverkade av starka ledare kan också utföra handlingar de annars inte skulle utföra. Extremism och terrorism uppstår inte heller i ett vakuum. Sociala och politiska förhållanden kan skapa ett missnöje som kan utgöra en grogrund för våldsbejakande ideologier och extremistiska grupper.

De som utför ideologiskt motiverade våldshandlingar av politiska eller religiösa skäl har gått igenom en process där de gradvis kommit att anamma en våldsbejakande ideologi alternativt kommit att acceptera våldshandlingar som en legitim metod inom ramen för en politisk eller religiös ideologi. Denna process kallas radikalisering. Radikalisering kan ske genom att en person anammar en våldsbejakande ideologi som personen sedan tolkar världen utifrån, alternativt att en person tolkar världen utifrån en ideologi och senare anammar en uppfattning om att våld är vägen till förändring. Anammandet av en våldsbejakande ideologi innebär att en person accepterar våld och ibland även utför ideologiskt motiverade brott. En radikaliserad person kan också bli inspiratör åt andra, eller stödja personer som begår brott, exempelvis genom finansiering.

Enligt Säkerhetspolisen beror våldsbejakande radikalisering ofta på ett samspel av olika faktorer. Det finns upplevda orättvisor eller kränkningar, vilka kan ha en reell grund. Det finns också en våldsförespråkande ideologi som pekar på orättvisor, förklarar deras orsak och vad som bör göras för att åtgärda dem. Slutligen krävs också ett socialt sammanhang. Vissa personer går med i våldsfrämjande grupper utifrån sökande efter spänning och gemenskap, andra är mer ideologiskt intresserade och vissa hamnar i våldsbejakande grupper eftersom flera i deras familj eller sociala närmiljö redan är våldsbejakande. Ibland finns en karismatisk ledare men ofta radikaliserar personer varandra utan tydliga ledare. Radikalisering sker ofta via sociala kontakter, men även genom föreläsningar och propaganda. Genom studier som har genomförts av Säkerhetspolisen har driv- och dragningskrafter som ofta återfinns hos personer som har radikaliserats kunnat identifieras. Drivkrafter är för-

hållanden hos personen eller i den egna livssituationen som kan öka sannolikheten för radikaliserings. Exempel på drivkrafter är sökande efter mening eller spänning, vilja att göra skillnad och upplevda orättvisor. Dragningskrafter är förhållanden i en grupp som kan öka sannolikheten för radikaliserings, som exempelvis social gemenskap eller vänskap, meningsfullhet, betydelse eller status i gruppen och attraktiva ideologiska argument, övertygelse om att stå för det goda och bekämpa det onda och känsla av makt eller kontroll. Dessa riskfaktorer och omständigheter samverkar genom att de lockar en individ att söka sig till våldsbejakande extremistiska grupper och de bidrar även till att individer stannar kvar i dessa.

Extremistiska budskap och radikaliserings via internet

Många extremistgrupper är skickliga i att presentera sina våldsamma och antidemokratiska budskap på internet och sociala medier. Genom dessa kanaler kan de sprida material och propaganda, hitta nya kontakter och underhålla och stärka befintliga grupperingar.

Statens medieråd gjorde på uppdrag av regeringen en studie om hur antidemokratiska och våldsbejakande budskap förmedlas via internet och sociala medier. I rapporten *Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet* (Statens medieråd 2013) framkommer att internet gjort det enklare för extremistgrupper att sprida ett antidemokratiskt och våldsbejakande budskap och att rekrytera nya medlemmar. Enligt Säkerhetspolisen är internet en väl integrerad del i de våldsbejakande extremistgruppernas verksamhet och kan också användas för att stärka dessa rörelser. Via internet, till exempel Twitter, Facebook, Tumblr, Ask.fm och Instagram sprids ideologiskt material som bilder, symboler, musik och film. Likasinnade personer får sina egna åsikter förstärkta, kontakter kan upprättas och diskussioner föras, till exempel via chattforum. När det gäller Isil har Twitter utgjort en primär kanal för terroristgruppens propaganda. Isil:s våldsamma och hatiska propaganda sprids till exempel via filmer på Youtube, den egna radiokanalen och i den egna tidskriften *Dabiq*.

Att extremist- och terroristgrupper producerar våldsbejakande extremistisk information och sprider den via internet och sociala medier kan bidra till att radikalisera individer. Genom internet kan dessa individer också finna andra som är intresserade av samma våldsbejakande ideologiska budskap. Personer som blivit intresserade eller som radikaliseras via material och diskussioner på sociala medier möter förr eller senare andra radikaliserade personer, antingen via internet eller sociala medier eller i privatbostäder, på fritidsgården, i församlingslokaler eller andra lokala mötesplatser. Genom sociala kontakter med personer som delar samma ideologi förstärks radikaliserings ytterligare.

3 Relevant lagstiftning

I detta avsnitt finns en redogörelse för viss relevant lagstiftning. Syftet är att ge kortfattad information om lagstiftning och även om pågående analyser av lagstiftning som berör området våldsbejakande extremism.

Opinionsfriheterna

I Sverige är varje medborgare tillförsäkrad yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet gentemot det allmänna, alltså staten. Dessa opinionsfriheter är grundlagsskyddade genom bestämmelser i regeringsformen (RF).

Vidare är varje medborgare enligt RF skyddad gentemot det allmänna från att med tvång ge tillkänna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat liknande hänseende. Medborgaren är också skyddad mot att med tvång delta i sammankomst för opinionsbildning eller i demonstration eller annan meningsyttring, eller att tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan liknande sammanslutning.

I den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna slås fast att var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Detta innefattar rätten att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser. Åsikts- och yttrandefriheten fastslås även i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Europakonventionen gäller som lag i Sverige.

RF innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar som begränsningar av fri- och rättigheter får göras. Yttrandefriheten och informationsfriheten får till exempel begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott (RF 2 kap. 21 och 23 §§ RF).

Rätten att fritt uttrycka sin mening måste utövas under särskilt ansvar med hänsyn till andras fri- och rättigheter. Det fria ordet kan om det missbrukas orsaka skada, till exempel genom att kränka, hetsa till diskriminering eller våldshandlingar, eller genom att röja uppgifter som får negativa konsekvenser antingen för enskilda eller för samhället som helhet. Yttrandefrihetsbrott som kan relateras till våldsbejakande extremism är till exempel följande

- brott mot allmän ordning, till exempel uppvigling och hets mot folkgrupp, och
- brott mot enskilda, till exempel förtal.

Yttrandefriheten har fått nya möjligheter men också utmaningar i och med internet och den tekniska utvecklingen av så kallade smarta telefoner.

Det finns flera straffbestämmelser i brottsbalken som kan vara aktuella i samband med våldsbejakande extremism, till exempel bestämmelser om brott mot person (våld, hot och trakasserier), egendom (skadegörelse) och allmän ordning.

Ansvar för terroristbrott regleras i lagen (2003:148) om straff för terroristbrott (terroristbrottslagen). Lagen innehåller bestämmelser för genomförande av EU:s rambeslut om bekämpande av terrorism från 2002 som anger vad som ska betraktas som terroristbrott. För terroristbrott döms den som begår en i lagen uppräknad gärning om denna allvarligt kan skada en stat eller mellanstatlig organisation och avsikten med gärningen är att

- injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller befolkningsgrupp,
- otillbörligen tvinga offentliga organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller avstå från att vidta en åtgärd, eller
- allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i en stat eller en mellanstatlig organisation.

År 2008 gjordes ändringar i rambeslutet som genomfördes genom lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet.

När det gäller straffansvar för handlingar i samband med väpnad konflikt finns det i svensk lagstiftning flera bestämmelser som kan vara tillämpliga. Den 1 juli 2014 trädde lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser i kraft. Genom lagen straffbeläggs inte bara fullbordade brott utan även de osjälvständiga brottsformerna försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Dessutom är bland annat underlåtenhet att avslöja brott kriminaliserat. Svensk domstol är behörig att döma för brott enligt lagen oavsett var ett sådant brott har begåtts och av vem (universell jurisdiktion). Om en gärning inte är att bedöma som något brott enligt lagen kan brottsbalkens bestämmelser i stället vara tillämpliga.

Därutöver finns terroristbrottslagen (se ovan) som kan vara tillämplig också när en gärning begås i anslutning till en väpnad konflikt. Även i terroristbrottslagen straffbeläggs inte bara fullbordat brott utan också försök, förberedelse och stämpling till samt underlåtenhet att avslöja brott. För brott enligt lagen föreligger det universell jurisdiktion.

Detta innebär sammantaget att det i dag finns goda möjligheter att lagföra den som på olika sätt deltar i en väpnad konflikt för eventuella brott som begås.

I december 2014 tillsatte regeringen en utredning om genomförande av vissa straffrättsliga åtaganden för att förhindra och bekämpa terrorism (dir. 2014:155). En särskild utredare har analyserat behovet av lagändringar för att Sverige ska leva upp till de krav på straffrättslig reglering som ställs i FN:s säkerhetsråds resolution 2178 (2014) om bland annat åtgärder för att motverka att personer reser utomlands i syfte att begå terroristhandlingar eller att ge eller få terroristträning. Utredaren redovisade detta uppdrag i juni 2015 och lämnade då förslag till straffbestämmelser om bland annat terrorismresor och mottagande av utbildning för terrorism. Betänkandet *Straffrättsliga åtgärder mot terrorismresor* (SOU

Skr. 2014/15:144 2015:63) bereds i Regeringskansliet. Regeringen fattade vidare den 17 juni 2015 beslut om tilläggsdirektiv till denna utredning (dir. 2015:61). Utredaren ska nu även bland annat analysera behovet av ytterligare kriminalisering för att förebygga och förhindra att personer deltar i väpnad konflikt utomlands inom ramen för en terroristorganisation samt överväga om straffbestämmelsen om olovlig värvning bör förtydligas, utvidgas eller ändras på något annat sätt. Uppdraget ska redovisas i juni 2016.

4 Åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism under 2015–2016

Denna skrivelse syftar till att ge en helhetsbild av regeringens åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. I detta ingår att tydliggöra utgångspunkter, åtgärdsområden och målgrupper för arbetet.

Det krävs målgruppsinriktade och långsiktiga åtgärder inom ramen för respektive myndighets ansvarsområde tillsammans med samordnande insatser på nationell, regional och lokal nivå för att utveckla arbetet ytterligare. I detta arbete är också det civila samhällets organisationer, inklusive trossamfunden, viktiga aktörer.

4.1 Utgångspunkter

Samverkan mellan myndigheter och inom Regeringskansliet

Samverkan är avgörande för en gemensam, tydlig och effektiv agenda i det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism och terrorism. Kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan alla berörda nationella myndigheter spelar en viktig roll för att utveckla arbetet ytterligare. Frågor om förebyggande av våldsbejakande extremism kommer även på olika sätt att lyftas i de samråd som sker mellan regeringen och det civila samhällets organisationer, inklusive trossamfund. Regeringskansliet kommer att fortsatt delta i den nationella samordnarens referensgrupp som på regelbunden basis samlar berörda nationella myndigheter. Regeringen avser även att stärka kunskaps- och erfarenhetsutbytet mellan berörda departement inom Regeringskansliet.

Det lokala arbetet och lokal samverkan behöver stödjas

Behovet av kunskap om våldsbejakande extremism och förmåga att kunna hantera extremistyttringar varierar mellan olika kommuner. Extremistgrupper kan mobilisera och snabbt etablera sig på nya orter. Många av de lokala aktörer som behövs i arbetet för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism finns inom kommunala verksamheter, som skola, fritidsverksamhet och socialtjänst. På de flesta ställen i landet har Polismyndigheten tecknat samverkansöverenskommelser med

kommunerna. Med sin unika kunskap om brottsligheten och dess utveckling i ett visst geografiskt område kan Polismyndigheten och Säkerhetspolisen bidra med relevant information vid framtagandet av de gemensamma lokala problembilder som ska styra det lokala brottsförebyggande arbetet, som även kan bidra till att utveckla insatser mot våldsbejakande extremism. Samverkan mellan Polismyndigheten och kommunala aktörer är därför av stor vikt. För att det brottsförebyggande arbetet ska vara effektivt och framgångsrikt krävs att samtliga relevanta aktörer på lokal nivå samverkar i och bidrar till framtagande av problembilder och genomförande av de åtgärder som följer av dem. På så sätt skapas förutsättningar för statliga myndigheter, kommunala verksamheter och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund att arbeta tillsammans målinriktat och utifrån ett helhetsperspektiv. Den nationella samordnaren har ett särskilt uppdrag att erbjuda och förmedla kunskapsstöd till kommuner och andra lokala aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism. Den nationella samordaren ska även särskilt ta hänsyn till brottsförebyggande arbete inom ramen för befintliga samverkansforum.

Respekt för grundläggande demokratiska principer

Det främsta syftet med det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism är att stärka och värna demokratin och det öppna, pluralistiska samhället. Arbetet måste bedrivas med respekt för grundläggande demokratiska principer, såsom yttrande- och åsiktsfriheten samt förenings- och religionsfriheten. Individer som upplever att deras grundläggande rättigheter kränks eller känner sig utpekade på grund av sina politiska åsikter, sin religiösa övertygelse eller sin etniska tillhörighet kan förlora tilltron till demokratin. För att ett förebyggande arbete ska vara framgångsrikt måste det vara och uppfattas som icke-diskriminerande och rättssäkert.

Genusperspektiv

De våldsbejakande extremistiska grupperna utgörs huvudsakligen av pojkar och män. Extremistiska grupper eller individer inom dessa grupper kan av ideologiska skäl motsätta sig jämställdhet och flickors och kvinnors rättigheter. Det är därför viktigt att det finns ett genusperspektiv i arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism. Vidare är det viktigt att normer, värderingar och attityder som samverkar och bidrar till framväxten av våldsbejakande politisk eller religiös extremism motverkas effektivt.

Sprida kunskap i syfte att utveckla insatser

Berörd personal inom myndigheter och inom kommuner och landsting måste ha kunskap om våldsbejakande extremism samt om vilka insatser som kan förebygga de problem som finns lokalt. Personal inom skolan, fritidsverksamheter, socialtjänst, ungdomshemmen, Polismyndigheten och Kriminalvården måste ha tillgång till kunskap, samtidigt som deras egen erfarenhet av att möta problem relaterade till våldsbejakande extremism bör tas tillvara. Den berörda personal som i dag saknar verktyg för att arbeta förebyggande ska få tillgång till detta.

Varje myndighets ansvar behöver tydliggöras och samverkan behöver utvecklas för att förebygga våldsbejakande extremism på lokal, regional och nationell nivå. Det civila samhällets organisationer inklusive trossamfundet och lokala brottsförebyggande råd bör involveras i detta arbete. Som ett stöd för denna utveckling har den nationella samordnaren i uppdrag att ta fram och initiera genomförandet av en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (se avsnitt 4.4.4).

De åtgärder som regeringen har tagit initiativ till i syfte att värna demokratin mot våldsbejakande extremism har ett gemensamt mål att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Mellan de olika åtgärdsområdena finns inga skarpa gränser, till exempel kan insatser för individer i riskzonen göras inom alla områden. Åtgärderna som genomförs ska vara kunskapsbaserade, vilket innebär att de ska bygga på kunskap om

- våldsbejakande extremism,
- bästa tillgängliga evidens, där evidens avser det sammanvägda och bästa tillgängliga faktaunderlaget,
- målgruppens behov och önskemål, och
- olika yrkesgruppers kompetens och erfarenhet.

4.2 Inriktning av åtgärderna

De åtgärder som regeringen har vidtagit som komplement till den nationella samordnarens uppdrag syftar till att kunskapen om våldsbejakande extremism ska öka och att förebyggande insatser och metoder ska utvecklas. Myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund ska mer samordnat och effektivt kunna värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Skrivelsens åtgärder är indelade i följande områden:

Nationell samordning för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

En nyckel till ett framgångsrikt förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism är kunskap, ansvarsfördelning och en fungerande samverkan mellan relevanta myndigheter, kommuner och landsting. Det gäller i synnerhet statliga och kommunala myndigheter och förvaltningar som fritidsverksamhet, skola, socialtjänst och Polismyndigheten, de särskilda ungdomshemmen och Kriminalvården. Samverkan är nödvändig för att bygga upp ett arbete som värnar demokratin. Det behövs för att kunna motverka att våldsbejakande politisk och religiös extremism uppkommer, etablerar eller breder ut sig. Det behövs också för att kunna göra insatser för personer som är i riskzonen för att ansluta sig eller som redan har anslutit sig till extremistiska rörelser, samt för avhoppare från sådana rörelser. Det handlar om att skapa samsyn om lokala problem och deras orsaker och om att mer effektivt ta vara på tillgängliga erfarenheter och kunskaper i syfte att det förebyggande arbetet ska bli långsiktigt och kunskapsbaserat (åtgärd 1, 2, 3 och 4).

Åtgärder inom detta område har en bred inriktning då de omfattar alla inom relevanta grupper som till exempel alla elever, alla ungdomar, alla berörda yrkesgrupper, alla trossamfund. De syftar framför allt till att främja demokratisk medvetenhet och alla människors lika värde och rättigheter och därmed påverka individer med målsättningen att minska grogrunderna för antidemokratiskt beteende, våldsbejakande ideologier och radikalisering. Dessa åtgärder fångar även upp individer i riskzonen eller individer som redan har anslutit sig till en våldsbejakande extremistisk rörelse. Den nationella samordnarens uppdrag att genomföra riktade utbildningsinsatser ska anpassas till lokala behov och kan exempelvis både vara grundläggande och fördjupande (åtgärd 5, 6, 7, 8 och 9).

Åtgärder mot identifierade risker

Åtgärderna inom detta område riktar sig till riskgrupper eller områden där det finns identifierade risker och problem kopplade till våldsbejakande extremism (åtgärd 10, 11, 12, 13, 14 och 15).

Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser

Åtgärderna inom detta område ska utveckla insatser för individer som är eller har varit involverade i våldsbejakande extremistiska rörelser och syftar till att kunna bemöta ideologiskt övertygade individer och att minska risken för återfall i ideologiskt motiverad brottslighet hos enskilda individer (åtgärd 16, 17, 18 och 19).

Stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte

Den internationella samverkan och kunskaps- och erfarenhetsutbytet har bidragit till att utveckla det nationella arbetet i Sverige för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Denna samverkan kommer att fortsätta (åtgärd 20 och 21).

4.3 Målgrupper

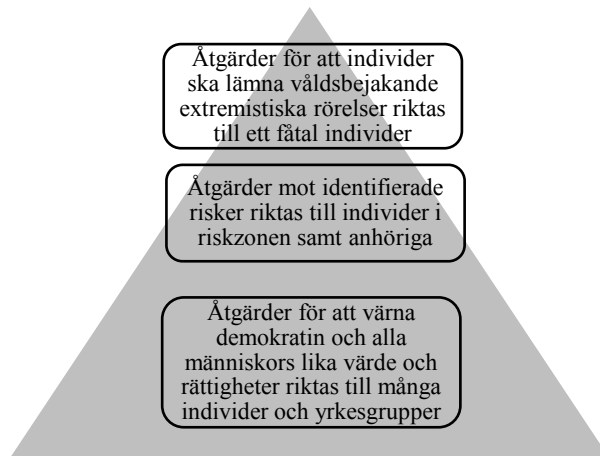
Målgrupper för åtgärderna

Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter riktar sig till alla relevanta grupper, till exempel alla elever, alla ungdomar, alla berörda yrkesgrupper och alla trossamfund.

Åtgärder mot identifierade risker riktar sig till flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män som riskerar att involveras i eller som har anslutit sig till våldsbejakande extremistiska rörelser samt till de föräldrar, syskon och andra anhöriga som berörs av denna problematik.

Åtgärder för individer som är involverade i eller vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser handlar om att utveckla konkreta insatser till de individer som är radikaliserade, till exempel inom de särskilda ungdomshemmen.

4.3.1 Figur över åtgärdsområdena och målgruppernas inbördes förhållande

Pyramiden illustrerar hur åtgärdsområdena och målgrupperna förhåller sig till varandra. Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter syftar till att nå ut till många personer. De syftar också till att utveckla kunskap om våldsbejakande extremism inom ramen för befintliga verksamheter, som i skolan och inom fritidsverksamheter. Åtgärder mot identifierade risker riktas specifikt till personer i riskzonen, som anhöriga eller personer som redan har utvecklat ett riskbeteende i relation till våldsbejakande extremism. Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska grupper kommer att röra det mindre antal individer som är radikaliserade och som kräver insatser för att lämna våldsbejakande extremistiska grupper. Den nationella samordnarens uppdrag samt stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte omfattar samtliga åtgärdsområden.

4.4 Nationell samordning för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Nationell samordning behövs för att arbetet ska bedrivas effektivt. Utöver detta är samverkan mellan myndigheter, landsting, kommuner och det civila samhällets organisationer inklusive trossamfund nödvändig för att bredda och stimulera arbetet med att bemöta åsikter och handlingar som står i strid med demokratin grundläggande värderingar, säkerställa att alla människors lika värde och fri- och rättigheter respekteras och verka för jämställdhet i samhället. Ett sådant arbete kan motverka grogrunderna för våldsbejakande extremism. Flera myndigheter har ansvar för att göra insatser som säkerställer en sådan utveckling. Det behövs också specifika insatser som utvecklar myndigheternas arbete med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Eftersom ingen myn-

dighet hade ett helhetsansvar för detta arbete gav regeringen under 2014 ett uppdrag till en nationell samordnare (dir. 2014:103). Den nationella samordnarens uppdrag pågår till juni 2016. Skr. 2014/15:144

4.4.1 Den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Åtgärd 1: Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att som nationell samordnare förbättra samverkan mellan myndigheter, kommuner och organisationer på nationell, regional och lokal nivå när det gäller arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska verka för att kunskapen om våldsbejakande extremism ökar och att förebyggande metoder utvecklas.

Den nationella samordnarens huvuduppdrag består i att engagera och involvera berörda aktörer på lokal nivå, såsom socialtjänst, skola, polis, fritidsverksamhet och organisationer inom det civila samhället, inklusive trossamfund, samt underlätta utvecklingen av lokala samarbetsformer mellan aktörer i syfte att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska också skapa rutiner för ett erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan de berörda aktörerna och ge exempel på och sprida framgångsrika åtgärder på nationell och lokal nivå för att motverka grogrunderna för våldsbejakande extremism.

4.4.2 Referensgrupp av nationella myndigheter med flera

Åtgärd 2: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att inrätta en referensgrupp av företrädare från olika myndigheter, organisationer inom det civila samhället och experter vid universitet och forskningsinstitutioner. Referensgruppen ska sammankallas regelbundet i syfte att utbyta kunskap och information. Samordnaren ska samråda med referensgruppen i frågor om verksamhets- och metodutveckling, om hur det förebyggande arbetet kan följas upp och utvärderas och hur samordningen av arbetet med förebyggande av våldsbejakande extremism kan bedrivas på lång sikt.

Att värna demokratin mot våldsbejakande extremism omfattar allt från generella insatser som riktas brett, som till exempel inom skolan, till insatser för de individer som har begått brott och som finns inom kriminalvården. De myndigheter som i dag saknar verktyg och kunskap för att göra insatser bör utveckla detta för sin egen verksamhet och för de personalgrupper som de har ansvar för. Eftersom myndigheter har olika uppdrag och ansvarsområden i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism krävs det utöver detta en fungerande samverkan där varje aktör gör sin del. Det är genom en sådan samverkan ett sammanhållet arbete kan bli komplett.

Ett antal myndigheter har betydelsefulla roller i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Regeringen gav därför den nationella samordnaren ansvaret att inrätta en referensgrupp av nationella myndigheter, organisationer inom det civila samhället och experter vid universitet och forskningsinstitutioner. En sådan referensgrupp inrättades hösten 2014 och i denna ingår Brottsförebyggande rådet, Forum för levande historia, Försvarshögskolan, Kriminalvården, Migrationsverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nämnden för statligt stöd till trossamfund, Polismyndigheten, Regeringskansliet, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Statens medieråd, Statens skolverk, Säkerhetspolisen och Sveriges Kommuner och Landsting.

4.4.3 Nationellt nätverk av experter

Åtgärd 3: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att inrätta ett expertnätverk vars kunskap och kontakter kan gynna utvecklingen av det förebyggande arbetet på nationell, regional och lokal nivå.

I arbetet mot våldsbejakande extremism har det visat sig vara värdefullt för utvecklingen av konkreta insatser att samla den kompetens som finns hos berörda praktiker i tvärsektoriella nätverk. Ett exempel är EU-kommissionens Radicalisation Awareness Network (RAN, se åtgärd 21). Det finns personer på lokal nivå, inom myndigheter, i kommuner, samt inom organisationer och trossamfund som har kunskap om våldsbejakande extremism och om hur det kan förebyggas. Det finns även personer som hoppat av våldsbejakande extremistiska rörelser som har kunskap om till exempel radikaliseringsprocesser och som kan utgöra stöd till personer som vill lämna dessa miljöer. Denna kunskap och kompetens ska tas tillvara och användas i samordnarens arbete för att ge allmänt stöd till myndigheter och kommuner som möter problematiken lokalt.

4.4.4 Sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Åtgärd 4: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att ta fram en sammahållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska initiera genomförandet av denna och i detta samråda med berörda myndigheter och kommuner.

Det är angeläget att myndigheter och kommuner gör insatser utifrån sina ansvarsområden och stärker samverkan för att det konkreta arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism ska vara kunskapsbaserat och bli effektivt och långsiktigt. Kommunerna har en mycket viktig roll i arbetet. Insatser måste intensifieras och anpassas efter lokala behov eftersom det är på lokal nivå som radikalisering sker. Det är också särskilt viktigt att inkludera organisationer och trossamfund som har en

närhet till de individer och grupper som berörs. Den nationella samordnaren ska därför ta fram och initiera genomförandet av en sammanhållen strategi för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Samordnaren ska särskilt ta hänsyn till brottsförebyggande arbete inom ramen för befintliga nationella och lokala samverkansforum och till planerat brottsförebyggande arbete.

4.5 Åtgärder för att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter

För att värna demokratin och alla människors lika värde och rättigheter och motverka radikaliserings till våldsbejakande extremism behöver kunskap och beredskap finnas, framförallt hos de personer och olika personalgrupper som kommer i kontakt med ungdomar. Berörda personalgrupper, som fritidsledare och lärare, behöver kunna identifiera symboler och retorik som går att koppla till våldsbejakande extremism och ha verktyg för att arbeta förebyggande och för att kunna bemöta extremistiska våldsbejakande åsikter. Ungdomar måste också ha kunskap om demokrati, demokratiska principer och alla människors lika värde och rättigheter samt medie- och informationskunnighet som bland annat skapar medvetenhet och kunskap om hur information kan vinklas och utnyttjas av rasistiska organisationer och våldsbejakande extremistiska grupper i syfte att sprida propaganda.

Olika personalgrupper behöver kunna hantera oro och rädsla som kan finnas hos barn, ungdomar och föräldrar på grund av våldsbejakande extremism. En del extremistiska grupperingar kan via sina attribut, som exempelvis klädstil, uppträdande och handlingar, bidra till ökad rädsla och oro.

Ett arbete som syftar till att värna demokratin mot våldsbejakande extremism bör vidare både förebygga de omständigheter som kan bidra till radikaliserings, till exempel diskriminering, rasism, hot och hat och motverka de ideologiska, politiska och religiösa föreställningar som legitimerar våld som en politisk metod för att förändra samhället.

4.5.1 Grundläggande och fördjupade utbildningsinsatser riktade till yrkesgrupper på lokal nivå

Åtgärd 5: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att genomföra riktade utbildningsinsatser till relevanta yrkesgrupper på lokal nivå.

Utbildningsinsatser är en central och integrerad del av det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i flera europeiska länder, till exempel i Danmark, Nederländerna, Norge och Storbritannien. En ökad kunskap om hur olika former av våldsbejakande extremism kan förebyggas ger bättre förutsättningar för insatser i ett tidigt skede och dessutom bättre möjligheter för samverkan. Regeringen har gett den nation-

ella samordaren ansvar för att utforma och genomföra utbildningsinsatser riktade till relevanta yrkesgrupper på lokal nivå (dir. 2014:103). Vidare ansvarar samordaren för att utveckla och uppdatera det digitala utbildningsmaterialet Samtalskompassen genom att samla forskning och kunskap om våldsbejakande extremism och om fungerande förebyggande metoder.

4.5.2 Förlängning och utveckling av kampanjen No Hate Speech Movement

Åtgärd 6: Regeringen har gett Statens medieråd i uppdrag att utveckla kampanjen No Hate Speech Movement till att också omfatta insatser för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism genom att stärka barns och ungdomars medie- och informationskunnighet. Kampanjen ska särskilt inriktas mot att stärka barns och ungas förmåga att använda sin yttrandefrihet och respektera mänskliga rättigheter, att öka demokratisk delaktighet och stimulera till källkritik och eget kritiskt tänkande i relation till medier. Syftet med uppdraget är att förebygga rasism, sexism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans och att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Våldsbejakande extremistiska grupper använder internet och sociala medier för spridande av propaganda och annat material som glorifierar och förstärker normer kring maskulinitet och våld, våldsbejakande ideologier och terrorism. Det är viktigt att Sverige är rustat för att bemöta sådan propaganda och antidemokratiska budskap även när de sprids på internet.

Opinionsfriheterna är grundlagsskyddade genom bestämmelser i regeringsformen (RF). Det är viktigt att värna den demokratistärkande funktion som internet har. Det är därför en del i det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism att förse barn och ungdomar med medie- och informationskunnighet och förmåga att ifrågasätta könsstereotypa normer kring maskulinitet och våld. Medie- och informationskunnighet är verktyg för att kunna ifrågasätta och kritiskt granska antidemokratiska och våldsbejakande budskap. Regeringen anser att det bästa sättet att bemöta sådan propaganda, även när den sprids på internet, är med kunskap.

Statens medieråd har inom ramen för regeringens tidigare åtgärder för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism gjort en kartläggning av antidemokratiska budskap på internet och tagit fram ett digitalt utbildningsmaterial, MIK för mig, som syftar till att stärka unga mot antidemokratiska och våldsbejakande budskap på internet och i sociala medier. Myndigheten har på uppdrag av regeringen gjort en nationell spridning av utbildningsmaterialet under 2014 och 2015 (Ju2014/4192/D). Uppdraget redovisades i juni 2015 (Ku2015/01783/D).

I juni 2013 fick Statens medieråd i uppdrag av regeringen att genomföra Europarådets kampanj No Hate Speech Movement i Sverige (A2013/2317/DISK). Kampanjen syftade till att höja kunskapen om främlingsfientlighet, sexism och liknande former av intolerans på internet

samt att mobilisera för att främja mänskliga rättigheter, demokrati och jämställdhet på internet. I mars 2014 fick myndigheten i uppdrag att förlänga kampanjen samt att genomföra särskilda insatser mot främlingsfientlighet (A2014/1205/DISK). Europarådets kampanj avslutades i december 2014.

Eftersom det förebyggande arbetet mot rasism, sexism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans är angeläget och kampanjen No Hate Speech Movement är en nationellt etablerad plattform förlängs kampanjen i Sverige under 2015 och 2016. Samtidigt ger regeringen Statens medieråd i uppdrag att utveckla kampanjen till att också omfatta insatser för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ku2015/01869/D).

4.5.3 Öka kunskapen om rasism och andra former av intolerans i historien och i dag

Åtgärd 7: Regeringen har gett Forum för levande historia i uppdrag att under perioden 2015–2017 genomföra en stor utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och i dag. Syftet är att satsningen ska bidra till att skapa ett jämlikt samhälle präglad av respekt för alla människors lika värde och rättigheter och till att främja demokratin.

I ett samhälle där varje individ känner trygghet, delaktighet och har makten att påverka sitt eget liv, är sannolikheten större att det utvecklas en ömsesidig respekt människor emellan och en känsla av gemenskap som kan motverka våld, antidemokratiska handlingar, polarisering och rasism. Statens skolverk har ett pågående uppdrag att vidta kunskaps- höjande insatser i skolan om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans under 2014–2017 och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor fördelar statligt stöd till det civila samhällets organisationer för verksamhet mot rasism.

På grund av att arbetet behöver förstärkas ytterligare gav regeringen i januari 2015 Forum för levande historia i uppdrag att under perioden 2015–2017 genomföra en stor utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och i dag (Ku2015/219/KA). Forum för levande historia ska i genomförandet av uppdraget utgå från barns och ungas verklighet i Sverige i dag. Uppdraget ska genomföras i samarbete med Statens skolverk. Målsättningen är att nå ut till alla Sveriges elever i grundskolan och i gymnasieskolan. Uppdraget omfattar rasism och liknande former av intolerans såsom afrofofi, antisemitism, antiziganism, islamofobi, homofobi och transfobi och ska genomgående ha ett genusperspektiv. Regeringen fattade den 25 juni 2015 beslut om att målgruppen för insatsen ska breddas. Myndigheten har fått i uppgift att nå ut till fler grupper än elever i grundskolan och i gymnasieskolan. Vidare ska myndigheten verka för en bred geografisk spridning.

4.5.4 Stärka trossamfundens demokratiarbete med fokus på kvinnor och ungdomar

Åtgärd 8: Regeringen har gett Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) i uppdrag att utvidga och fördjupa dialogen med trossamfundet i syfte att stimulera arbetet med demokrati och demokratisk medvetenhet. Nämnden ska utveckla dialogen till att inkludera ett brett spektrum av samfund och grupperingar inom samfundet, särskilt med fokus på kvinnor och ungdomar.

Trossamfundet är viktiga aktörer inom det civila samhället, till exempel när det gäller socialt arbete och att engagera barn och ungdomar i sociala aktiviteter. Vidare spelar trossamfundet en viktig roll i kriser och många personer vänder sig till trossamfundet för att få stöd och tröst. Trossamfundet och SST är viktiga kunskapskällor för att förstå kulturella och religiösa mönster och kan fungera som en motkraft mot destruktiva handlingar som personer begår i vad de tror är religionens namn.

SST har på uppdrag av regeringen genomfört en utvidgad dialog med trossamfundet om demokratifrämjande arbete under perioden 2012–2014 (Ju2011/8862/D). Inom ramen för uppdraget har myndigheten genomfört konferenser, studiedagar, idéseminarier och rådslag med olika trossamfund samt studieförbund. Myndigheten har också tagit fram metodmaterialet *Demokratin behöver oss* – ett material för arbete med demokrati och mänskliga rättigheter i trossamfundet. SST har i genomförandet av detta uppdrag identifierat behovet av att stärka arbetet ytterligare och då för att särskilt nå kvinnor och ungdomar.

Regeringen gav i december 2014 SST i uppdrag att utvidga och fördjupa dialogen med trossamfundet i syfte att stimulera arbetet med demokrati och demokratisk medvetenhet, särskilt med fokus på kvinnor och ungdomar (S2014/8833/PBB). Nämnden ska fortsätta att utveckla dialogen till att inkludera ett brett spektrum av samfund och grupperingar inom samfundet.

4.5.5 Stöd till verksamhet som motverkar antidemokratiskt beteende och radikalisering

Åtgärd 9: Regeringen har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) i uppdrag att fördela statsbidrag till organisationer och kommuner för verksamhet som motverkar antidemokratiskt beteende och radikalisering samt anslutning till våldsbejakande extremism.

Förebyggande åtgärder som möter individer innan de ansluter sig till en våldsbejakande extremistisk grupp eller utvecklar en ideologiskt motiverad våldsbenägenhet är nödvändiga. Det civila samhällets organisationer är ofta den aktör i samhället som först lyfter fram nya problem och utvecklar nya verksamheter. Det gäller till exempel arbetet mot högerextremism där stiftelsen Expo sedan 1995 har granskat och informerat om den organiserade intoleransen och högerextremismen och stiftelsen

Teskedsorden och Fryshuset har bedrivit förebyggande arbete sedan slutet av 1990-talet. När det gäller radikaliserings och rekrytering till våldsbejakande islamistisk extremism har Somaliska riksförbundet och Islamiska förbundet i Järva fått medel av Allmänna arvsfonden för att utveckla insatser. Eftersom det civila samhällets organisationer är viktiga aktörer i det förebyggande arbetet bör de kunna söka statliga medel för att bedriva sådan verksamhet.

MUCF har sedan 2012 fördelat medel till det civila samhällets organisationer för att göra förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism. Regeringen gav i december 2014 myndigheten i uppdrag att fortsätta fördela stöd inom detta område under perioden 2015–2018 enligt förordningen (2011:1508) om statsbidrag för verksamhet som värnar demokratin.

4.6 Åtgärder mot identifierade risker

Åtgärderna inom detta område riktar sig till identifierade riskgrupper eller ett område där det finns identifierade risker och problem kopplade till våldsbejakande extremism. Det saknas i dag i stor utsträckning stöd för flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män som riskerar att involveras i eller som redan är involverade i våldsbejakande extremistiska grupper och för deras anhöriga. Särskilt angeläget är att utveckla arbetet för att minska antalet individer som ansluter sig till väpnade terrorist- och extremistgrupper i utlandet eller mottar terroristträning i utlandet.

4.6.1 Förbättra stödet till anhöriga

Åtgärd 10: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga.

Det lokala arbetet med stöd till anhöriga behöver utvecklas. De anhöriga som drabbas när en individ blir involverad i en våldsbejakande extremistisk rörelse behöver stöd och hjälp för att kunna hantera detta. Anhöriga kan också vara viktiga i det lokala förebyggande arbetet för att motverka radikaliserings och rekrytering till våldsbejakande extremistgrupper i Sverige och i utlandet, till exempel genom att anhöriga får stöd med hur de kan motivera en individ att inte ansluta sig.

Regeringen har i mars 2015 gett den nationella samordnaren i uppdrag att förbättra stödet till anhöriga genom att aktivt bistå med rådgivning och utbildning till myndigheter, kommuner, organisationer och trossamfund (dir. 2015:27).

4.6.2 Pilotverksamhet med en nationell stödtelefon

Åtgärd 11: Regeringen har beslutat att den nationella samordnaren ska ge en etablerad frivilligorganisation i uppdrag att genomföra en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon dit bl.a. anhöriga, kom-

muner, organisationer och andra kan vända sig för att få information, råd och stöd i frågor om våldsbejakande extremism.

Det saknas i dag en särskilt utpekad nationell aktör dit oroliga anhöriga och andra kan vända sig för att få råd och stöd om de upptäcker att någon i deras närhet riskerar att dras in i eller redan är aktiv i en våldsbejakande extremistisk rörelse. Anhöriga kan till exempel ha behov av stöd och råd för att hantera en situation då någon rest eller har för avsikt att resa för att ansluta sig till väpnade strider i utlandet. Kommuner, organisationer och myndigheter kan också behöva en nationell aktör att rådgöra med när problem uppstår. Ytterligare en målgrupp kan vara de individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.

Den nationella samordnaren har på uppdrag av regeringen utrett förutsättningarna för en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon (Ku2015/01564/D). Utifrån samordnarens analys och på grund av att det är angeläget att en stödtelefon kommer på plats snarast, har regeringen gjort bedömningen att den lämpligaste aktören för att genomföra en pilotverksamhet av detta slag är en etablerad frivilligorganisation som har dokumenterad erfarenhet av stöd och rådgivning till individer via telefon, e-post, chatt eller annan webbaserad teknik samt erfarenhet av samverkan och samarbete med nationella och lokala myndigheter. Ytterligare skäl till att en frivilligorganisation bedöms som bäst lämpad är att den är fristående från statliga, regionala och lokala myndigheter.

Regeringen har den 13 augusti 2015 beslutat att den nationella samordnaren ska ge en etablerad frivilligorganisation i uppdrag att genomföra en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon (dir. 2015:86). I begreppet stödtelefon ingår även andra kontaktkanaler, såsom e-post, chatt eller annan webbaserad teknik.

4.6.3 Utarbeta stöd för socialtjänsten i ärenden som rör våldsbejakande extremism

Åtgärd 12: Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att utarbeta ett stöd för socialtjänstens arbete med barn och unga vuxna som riskerar att involveras eller som redan är involverade i våldsbejakande extremism. De ungas och de anhörigas egna erfarenheter och behov av stöd ska vara en utgångspunkt då stödet utformas.

Socialtjänsten möter flickor och pojkar, unga kvinnor och män som riskerar att involveras i eller som redan är involverade i våldsbejakande extremism, till exempel genom orosanmälningar från föräldrar eller via myndigheter inom ramen för anmälningsskyldigheten. Det har saknats vägledning för socialtjänstens personal i dessa ärenden vilket behöver utvecklas.

Regeringen har i april 2015 gett Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en kartläggning av socialtjänstens erfarenheter av problemet, till exempel utifrån orosanmälningar, samt av de metoder som används för att få kontakt med och ge stöd och hjälp åt barn och unga i riskzonen för inblandning i våldsbejakande extremism och till deras anhöriga

(Ku2015/0135/D). Eftersom flertalet som ingår i dessa verksamheter är unga ska uppdraget koncentreras till socialtjänstens arbete med dem under 18 år samt unga vuxna. I kartläggningen ska ingå att undersöka och göra en bedömning av socialtjänstens samverkan med andra relevanta aktörer, såsom skolan, lokala brottsförebyggande råd, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse och det civila samhällets organisationer. Socialstyrelsen ska även inhämta kunskap om hur socialtjänsten arbetar med dessa frågor i några utvalda länder, till exempel i Danmark, Nederländerna och Storbritannien. Socialstyrelsen ska sammanställa de exempel på effektiva metoder och samverkansformer, i Sverige och internationellt, som framkommit i kartläggningen och sprida materialet via myndighetens webbplats.

4.6.4 Utveckla ett genusperspektiv i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Åtgärd 13: Regeringen har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att komplettera metodmaterialet Inget att vänta på – Handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga med information om våldsbejakande extremism.

I mars 2011 fick Ungdomsstyrelsen, nuvarande Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, i uppdrag att ta fram kunskapsstöd som är inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld (U2011/2232/UC). Studien Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter (Ungdomsstyrelsen 2013:1) visar att risken för våldsam eller kränkande handling ökar för unga män i åldern 16–25 år som både instämmer i stereotypa påståenden om könsroller som exempelvis ”det är inte viktigt med jämställdhet mellan killar och tjejer”, och i stereotypa påståenden om maskulinitet och femininitet. Enligt den forskningsöversikt som myndigheten presenterar i rapporten Grupper, maskuliniteter och våld (MUCF 2014) har grupptillhörigheten betydelse för maskulinitetskonstruktioner och våld. Forskning lyfter fram hur våld kan användas mot någon inför en grupp i syfte att uppnå maskulin status, eller att lojaliteten till en grupp kan kräva sådant agerande. Gruppen, som arena för maskulinitetskonstruktioner, är följaktligen viktig för våldsförebyggande arbete. Framför allt gäller detta för ungdomar och pojkar, dels för att gruppen är särskilt betydelsefull under denna period i livet, dels för att pojkar i gruppssammanhang tycks konstruera maskulinitet med mer aggressiva och sexistiska inslag.

Inom ramen för uppdraget tog MUCF tillsammans med Unizon och Män för jämställdhet fram en metodbok, Inget att vänta på – Handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga (2014). Handbokens syfte är att skapa förståelse för och möjliggöra utveckling av en kunskapsbaserad våldsförebyggande praktik med genusperspektiv för barn och unga i Sverige.

Det finns behov av att stärka genusperspektivet i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Regeringen har gett MUCF i uppdrag att komplettera denna handbok med fakta som rör våldsbeja-

kande extremism (Ku2015/01868/D). Syftet med uppdraget är att komplettera arbetet med att värna demokratin med ett genusperspektiv och genom handboken Inget att vänta på också synliggöra detta område för kommuner och andra som använder handboken i det våldsförebyggande arbetet. Det material som myndigheten tar fram ska också kunna utgöra ett stöd för de organisationer som söker statsbidrag från MUCF för verksamhet som värnar demokratin mot våldsbejakande extremism.

4.6.5 Utveckla trossamfundens stöd till föräldrar, ungdomar och anhöriga

Åtgärd 14: Regeringen har gett Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) i uppdrag att i dialog med de trossamfund som vill utveckla sitt arbete för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism stimulera dessa samfunds stöd till ungdomar, föräldrar och anhöriga.

Trossamfund har många gånger legitimitet och kunskap att kunna bemöta många av de frågor som exempelvis ungdomar, föräldrar och andra som tillhör ett trossamfund kan ha när det gäller våldsbejakande extremism. Det är viktigt att trossamfunden kan få stöd av statliga myndigheter i att utveckla detta arbete.

Regeringen gav i december 2014 SST i uppdrag att i dialog med de trossamfund som vill utveckla sitt arbete mot våldsbejakande extremism stimulera dessa samfunds stöd till ungdomar, föräldrar och anhöriga (S2014/8833/PBB).

4.6.6 Utveckla och sprida kunskap och metoder

Åtgärd 15: Regeringen har gett Göteborgs universitet i uppdrag att utveckla och sprida kunskap och metoder för att minska rekryteringen av människor till våldsbejakande ideologier och rörelser och till rasistiska organisationer.

I en gemensam skrivelse har Göteborgs universitet och Kungälv kommun begärt medel för att inrätta ett resurscentrum för studier och arbete med olika former av rasistiska eller våldsbejakande ideologier och rörelser (U2015/1523/UH).

För att kunna motverka rekryteringen av människor till våldsbejakande extremism och till rasistiska organisationer måste samhället förstå de bidragande orsakerna såväl på det individuella som på det strukturella planet. Därför krävs kunskap och metoder som är vetenskapligt förankrade. Regeringen har genom en ändring i regleringsbrevet för budgetåret 2015 avseende Göteborgs universitet gett universitetet i uppdrag att utveckla och sprida kunskap och metoder för att minska rekryteringen av människor till våldsbejakande ideologier och rörelser och till rasistiska organisationer.

4.7 Åtgärder för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser

Skr. 2014/15:144

Åtgärderna inom detta område syftar till att utveckla insatser som riktar sig till enskilda individer som är eller har varit delaktiga i våldsbejakande extremistiska rörelser i syfte att återintegrera dem i samhället, att få dem att inse konsekvenserna av våldsamma handlingar och aktiviteter och avstå från våld. Insatserna kan handla om att utreda, anpassa erbjudanden och åtgärder som exempelvis mentorer, stödpersoner eller undervisningsstöd. Särskilt angeläget är att utveckla insatser för dem som kan ha deltagit i väpnade strider för extremist- eller terroristorganisationer i utlandet. Relevanta aktörer på lokal nivå behöver utveckla sitt arbete med dessa individer. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen, bland andra, kan i förekommande fall bidra med relevant information vid framtagandet av lokala problembilder som ska styra det lokala brottsförebyggande arbetet och det lokala arbetet för att motverka våldsbejakande extremism. I de fall personer lagförs kan insatser behöva göras för att dessa individer ska lämna våldsbejakande extremist- och terroristgrupper. De särskilda ungdomshemmen och Kriminalvården ska därför utveckla det förebyggande arbetet som riktas till individer som är eller har varit anslutna till våldsbejakande extremistiska rörelser.

4.7.1 Utveckla lokala insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser

Åtgärd 16: Regeringen har gett den nationella samordnaren i uppdrag att stötta relevanta aktörer i att utveckla arbetet med de individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.

Det finns få lokala verksamheter som fångar upp de individer som behöver stöd och hjälp att lämna våldsbejakande extremistiska rörelser. Avhoppverksamheter för individer som vill lämna våldsbejakande vänsterextremism eller islamistisk extremism saknas. Det är framförallt det civila samhällets organisationer som utvecklat avhoppverksamhet och då inriktad på avhopp från högerextremistiska grupper. Fler aktörer behöver arbeta med insatser för att individer ska lämna våldsbejakande extremistiska rörelser. Avhoppverksamheter behöver byggas upp och det lokala arbetet med dessa individer behöver utvecklas. I detta arbete behöver organisationer och trossamfund med kunskap i dessa frågor involveras.

Regeringen har i mars 2015 gett den nationella samordnaren i uppdrag att stötta relevanta aktörer i att utveckla arbetet med de individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser och de individer som återvänder och som misstänks ha deltagit i väpnade strider i andra länder (dir. 2015:27). Samordnaren ska i juni 2016 lämna ett förslag om hur relevanta aktörer bäst kan organisera arbetet.

4.7.2 Stöd till verksamheter som stöder individer som vill lämna extremistiska rörelser

Åtgärd 17: Regeringen har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att fördela statsbidrag till verksamheter som stöder individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser.

Regeringen bedömer att det behöver finnas möjlighet för organisationer att söka medel för att utveckla ett arbete som kan stödja individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser eftersom organisationer har unika möjligheter att skapa förtroende bland individer som kan ha låg tilltro till myndigheter. När det gäller stöd till individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser utgör organisationers möjligheter att ge stöd ett viktigt alternativ till de insatser som myndigheter och kommuner kan göra.

MUCF har sedan 2012 fördelat medel till det civila samhällets organisationer för att förebygga våldsbejakande extremism. Regeringen gav i december 2014 myndigheten i uppdrag att fortsätta fördela stöd till verksamheter som stödjer individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser under perioden 2015–2018 enligt förordningen (2011:1508) om statsbidrag för verksamheter som värnar demokratin.

4.7.3 Kartlägga metoder och arbetssätt för att förebygga våldsbejakande extremism inom de särskilda ungdomshemmen

Åtgärd 18: Regeringen har gett Statens institutionsstyrelse (SiS) i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism inom myndighetens särskilda ungdomshem.

Erfarenheter från andra länder visar att slutna miljöer kan utgöra en grund för radikalisering. I Sverige finns exempel på där grunden för ett omhändertagande enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) varit våldsbejakande religiös extremism eller att personer dömts till slutna ungdomsvård för gärningar med extremistiska kopplingar.

Regeringen gav i april 2015 SiS i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism inom myndighetens särskilda ungdomshem (Ku2015/0136/D). Inom ramen för uppdraget ska myndigheten inhämta kunskap om hur arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism inom ungdomsvården bedrivs i några utvalda länder. SiS ska sammanställa de exempel på metoder och arbetsformer som används i Sverige och internationellt, som har framkommit i kartläggningen.

4.7.4 Kartlägga metoder och arbetssätt för att förebygga våldsbejakande extremism inom Kriminalvården

Skr. 2014/15:144

Åtgärd 19: Regeringen har gett Kriminalvården i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas för att förebygga våldsbejakande extremism hos Kriminalvårdens klienter. Kartläggningen ska även omfatta metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet med klienter som redan är anslutna, eller på annat sätt har koppling, till våldsbejakande extremistiska grupper.

I andra europeiska länder, exempelvis i Frankrike, har fängelser utpekats som en miljö där det finns risk för att individer rekryteras till våldsbejakande extremist- och terroristgrupper. Inom den svenska Kriminalvården finns ett antal faktorer som syftar till att minska denna risk, som en utbyggd underrättelseverksamhet, relativt små anstaltsavdelningar, samt en medveten strategi vid placering av intagna och personal som arbetar nära de intagna i vardagen. Trots dessa skyddande faktorer kan intagna i häkte och anstalt, liksom Kriminalvårdens klienter inom frivården, bli utsatta för negativ påverkan såväl inom Kriminalvårdens miljöer som från det omkringliggande samhället. För att kunna möta detta är det viktigt att Kriminalvården har metoder och kunskaper för att förebygga radikalisering och för att kunna hantera individer som är på väg att radikaliseras eller som redan har anslutit sig till våldsbejakande extremistiska rörelser.

Regeringen har gett Kriminalvården i uppdrag att göra en kartläggning av metoder och arbetssätt som kan användas i arbetet med klienter i häkte, anstalt eller frivård och som är anslutna, eller på annat sätt har koppling, till våldsbejakande extremistiska grupper (Ju2015/05232/KRIM).

4.8 Stärkt nordiskt och internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte

Den internationella samverkan och kunskapsutbytet som Sverige deltar i när det gäller att utveckla insatser för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism har bidragit till att utveckla det nationella arbetet. Flera länder som Danmark, Storbritannien och Nederländerna har arbetat med att utveckla åtgärder under längre tid än Sverige och utgör en viktig källa till kunskap om hur insatser kan utvecklas. Vidare har det internationella samarbetet gällande att förebygga våldsbejakande extremism ökat under det senaste året på grund av den allvarliga utvecklingen av våldsbejakande extremism och terrorism i Syrien och Irak och det ökade antalet individer som har anslutit sig till dessa grupper. I arbetet för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism avser regeringen att verka för en regelbunden dialog och erfarenhetsutbyte på olika nivåer mellan olika länder.

4.8.1 Nordiskt kunskaps- och erfarenhetsutbyte

Åtgärd 20: Regeringen avser att fördjupa det nordiska kunskaps- och erfarenhetsutbytet.

Norge, Danmark, Finland och Sverige brottas med liknande utmaningar från extremistiska grupper, exempelvis spridning av extremistisk propaganda på internet och brott riktade mot religiösa minoritetsgrupper. De nordiska länderna har under senare år också utvecklat sitt förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. I Norge har ett omfattande arbete gjorts sedan terroristattacken 2011, till exempel när det gäller stöd till offer för terrorism. I Danmark finns lokala insatser som har utvecklats, till exempel den så kallade Århusmodellen som handlar om samverkan mellan myndigheter och trossamfund och olika yrkesgrupper i syfte att förebygga rekrytering till extremist- och terroristgrupper i utlandet samt göra insatser för dem som återvänder från deltagande i sådana strider. I Sverige har regeringen tillsatt en nationell samordnare i syfte att förstärka och utveckla arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.

Under 2015 har de nordiska regeringarna etablerat ett gemensamt nordiskt nätverk som ska främja samarbete mellan Sverige, Danmark, Norge och Finland i syfte att utbyta kunskap och erfarenheter om det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. En gemensam icke-bindande avsiktsförklaring antogs av ansvariga ministrar i Oslo i januari 2015 (Ku2015/352/D). Avsiktsförklaringen innebär återkommande nätverksmöten samt även att gemensamma projekt, såsom kartläggningar och analyser, kan komma att genomföras.

4.8.2 Internationellt kunskaps- och erfarenhetsutbyte

Åtgärd 21: Regeringen avser att fortsatt delta i internationella nätverk i syfte att inhämta kunskap om andra länders insatser.

De våldsbejakande extremistiska grupperingarna finns och verkar i en global kontext. Detta gäller inte minst problematiken med utländska terroriststridande. Av detta skäl är det viktigt att beakta det förebyggande arbete som sker i andra länder och det förebyggande arbetets centrala roll i relation till lagstiftning och brottsbekämpning.

Sverige är sedan 2008 representerat i Policy Planners' Network on Countering Polarisation and Radicalisation (PPN). Nätverket syftar till att främja erfarenhetsutbyte mellan tjänstemän från ansvariga departement i Storbritannien, Belgien, Tyskland, Frankrike, Nederländerna, Spanien, Finland, Norge, Danmark och Kanada. Vid mötena deltar Regeringskansliet och representanter för den myndighet eller organisation som berörs av den aktuella dagordningen.

Svenska experter i frågor om våldsbejakande extremism från myndigheter, kommuner och det civila samhällets organisationer ingår också i Europeiska kommissionens Radicalisation Awareness Network (RAN) som har till uppgift att hjälpa dem som i sitt dagliga arbete kommer i

direkt kontakt med problem som rör våldsbejakande extremism att utveckla det förebyggande arbetet. Nätverket syftar till att underlätta utbytet av erfarenheter och arbetsmetoder för att motverka olika typer av radikaliserings. Eftersom RAN-nätverket skapar tvärsektoriellt erfarenhetsutbyte mellan olika yrkesgrupper som arbetar med förebyggande insatser har det blivit en viktig aktör när det gäller kunskap om det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. Från svensk sida deltar exempelvis yrkesverksamma från Fryshuset, Hjälpkällan, Försvarshögskolan, Kriminalvården och Göteborgs stad.

Regeringen avser att fortsätta ett aktivt deltagande i det internationella kunskaps- och erfarenhetsutbytet under 2015 och 2016.

5 Vidtagna åtgärder 2011–2014

Skrivelsen Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (skr. 2011/12:44) beslutades den 8 december 2011. Som grund för denna låg bland annat följande uppdrag och kartläggningar:

- Brottsförebyggande rådets kartläggning av vänster- och högerextremism i rapporten Våldsamt politisk extremism i Sverige – Antidemokratiska grupperingar på yttersta höger- och vänsterkanten (Brå 2009:15),
- Säkerhetspolisens beskrivning av våldsbejakande islamistisk extremism i rapporten Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige (Säkerhetspolisen 2010),
- Sveriges Kommuner och Landstings exempelsamling om lokalt förebyggande arbete i rapporten Lokala insatser mot våldsbejakande politisk extremism (Sveriges Kommuner och Landsting, 2010), och
- Ungdomsstyrelsens (nuvarande Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) kartläggning av avhopparverksamheter i rapporten Avhopparverksamhet – Ungdomsstyrelsens analys och förslag hur samhället kan stödja unga avhoppare (Ungdomsstyrelsen 2010).

5.1 Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism 2012–2014

Syftet med Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism var att värna och stärka demokratin och att därmed göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism. Handlingsplanen innehöll utöver insatser mot våldsbejakande extremism insatser som rör främlingsfientlighet och förtroendevaldas villkor. Under perioden 2012–2014 avsattes 62 miljoner kronor för dessa insatser. Utöver detta har Fryshusets verksamhet Exit, för individer som vill hoppa av från högerextremistiska grupper, fått årligt stöd på 1,8 miljoner kronor årligen från regeringen sedan 2010. Handlingsplanens åtgärder hade följande sex målsättningar:

- Medvetenheten om de värderingar som det demokratiska systemet vilar på ska öka.

- Medvetenheten och kunskapen om våldsbejakande extremism ska öka bland myndigheter, kommuner, organisationer inom det civila samhället och näringslivet.
- Mekanismer och strukturer ska utvecklas eller etableras för att myndigheter, kommuner och organisationer inom det civila samhället mer effektivt ska kunna samverka inom det förebyggande arbetet.
- Arbetet med att förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremiströrelser och för att hjälpa individer att lämna sådana rörelser ska intensifieras.
- Arbetet med att motverka grogrunderna för det ideologiskt motive-
rade våldet ska stärkas.
- Det europeiska och det globala arbetet för att förebygga extremism ska vidareutvecklas genom internationellt samarbete och kunskapsutbyte.

5.1.1 Sammanfattning av genomförda åtgärder 2012–2014

I detta avsnitt redovisas de åtgärder samt de följduppdrag som regeringen har gett till olika myndigheter under 2012–2014 i syfte utveckla arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. De åtgärder som rör främlingsfientlighet, islamofobi och antisemitism (åtgärd 4 och 7) ingår i regeringens insatser mot rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans och kommer att omhändertas inom ramen för detta arbete. Åtgärder som rör stöd till forskning om hoten mot demokratin (åtgärd 8) och studie om förtroendevaldas villkor (åtgärd 12) ingår inte i denna redovisning eftersom de inte specifikt berör insatser mot våldsbejakande extremism.

Stöd till det civila samhället för demokratifrämjande verksamhet

Ungdomsstyrelsen (nuvarande Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) fick under 2011 i uppdrag att fördela medel till organisationer inom det civila samhället för verksamhet som stärker ungas demokratiska värderingar och fördelade ca 6 miljoner kronor till olika projekt (IJ2010/2203/DEM). Uppdraget att fördela medel till demokratifrämjande verksamhet lades därefter in i handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism och pågick till och med 2014 (Ju2011/8862/D). Sammanlagt har cirka 10 miljoner kronor fördelats till 23 projekt under 2012–2014 enligt förordningen (2011:1509) om statsbidrag för demokratifrämjande verksamhet.

Utvidgad dialog med trossamfunden om demokratifrämjande arbete

Nämnden för statligt stöd till trossamfund fick 2012 i uppdrag att inleda en utvidgad dialog med trossamfunden om demokratifrämjande arbete (Ju2011/8866/D). Uppdraget redovisades i december 2014 (Ju2012/8068/D). Inom ramen för uppdraget har myndigheten tagit fram metodmaterialet Demokratin behöver oss – ett material för arbete med demokrati och mänskliga rättigheter i trossamfunden (Nämnden för statligt stöd till trossamfund, 2014).

Forum för levande historia fick 2012 i uppdrag att sprida metoder och arbetsmaterial för att stärka ungas demokratiska värderingar (Ju2011/8866/D). Myndigheten tog fram 22 workshops för lärare som finns tillgängliga på myndighetens webbplats. Målgrupp för materialet är lärare för elever i grund- och gymnasieskolan. Uppdraget slutredovisades under 2014 (Ju2012/8068/D).

Digitalt utbildningsmaterial för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism för grund- och gymnasieskolan

Forum för levande historia fick 2013 i uppdrag att ta fram ett digitalt metodmaterial för användning inom grund- och gymnasieskolan som utgår ifrån vittnesmål från Förintelsen, kommunismens brott och andra brott mot mänskligheten (Ku2012/1318/KA). Syftet med uppdraget var att materialet skulle bidra till att stärka den demokratiska medvetenheten hos unga. Myndigheten fick under 2014 i uppdrag att verka för att materialet sprids och kommer till användning inom grund- och gymnasieskolan (Ku2013/2081/KA). Uppdraget slutredovisades i december 2014.

Kunskapsutveckling om förebyggande metoder mot extremism

Regeringen gav under 2012 en särskild utredare i uppdrag att

- ta fram utbildningsmaterial om förebyggande metoder mot våldsbejakande extremism,
- främja samverkan och kunskapsutbyte inom det förebyggande arbetet mellan kommuner, myndigheter och organisationer inom det civila samhället,
- verka för att det förebyggande arbetet breddas för att kunna bemöta olika former av extremism, och
- lämna förslag till hur ett fortsatt förebyggande arbete kan utvecklas och organiseras på lokal nivå (dir. 2012:57).

Uppdraget redovisades i december 2013 i betänkandet När vi bryr oss – förslag om samverkan och utbildning för att effektivare förebygga våldsbejakande extremism (SOU 2013:81). I betänkandet lämnades ett förslag om att en nationell samordnare inrättas i syfte att på nationell nivå samordna arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism. Enligt utredningen borde den nationella samordnarens uppdrag vara att bygga upp och driva en samverkansmodell för förebyggande av våldsbejakande extremism med förebild i SSP-modellen i Danmark (SSP står för Skola, Socialtjänst, Polis).

Kunskapsutveckling om extremism och antidemokratiska rörelser på internet

Statens medieråd fick 2011 i uppdrag att genomföra en studie om hur unga kan stärkas och skyddas mot påverkan av antidemokratiska budskap som förmedlas via internet (Ju2011/6776/D). Uppdraget är redovisat i rapporten Våldsbejakande och antidemokratiska budskap på internet (Statens medieråd 2013).

Myndigheten fick därefter ett uppdrag att utveckla ett digitalt utbildningsmaterial i syfte att stärka ungdomars medie- och informationskunnighet för att på så sätt motverka våldsbejakande extremism (Ju2013/3289/D). I juni 2014 fick myndigheten i uppdrag av regeringen att göra en nationell spridning av det digitala utbildningsmaterialet MIK för mig (Ju2014/4192/D). Uppdraget redovisades i juni 2015 (Ku2015/01783/D).

Kunskapsöversikt om våldsbejakande extremism i Sverige

Under 2013 fick en särskild utredare i uppdrag att sammanställa en rapport om våldsbejakande extremismrörelser i Sverige (Ju2013/4417/P). Uppdraget finns redovisat i promemorian Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser (Ds 2014:4).

Förebygga att individer ansluter sig till våldsamma extremistgrupper och stödja avhopp från sådana grupper

Ungdomsstyrelsen (nuvarande Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) fick under 2012 i uppdrag att fördela medel till organisationer inom det civila samhället för verksamhet som förebygger våldsbejakande extremism (Ju2011/8862/D). Stödet skulle fördelas till verksamhet som förebygger att individer ansluter sig till våldsbejakande extremistmiljöer och ge stöd till individer som avser lämna sådana miljöer. Sammanlagt har cirka 11 miljoner kronor fördelats till 24 projekt under 2012–2014 enligt förordningen (2011:1508) om statsbidrag för verksamhet mot våldsbejakande extremism (sedan 1 januari 2015 förordning om statsbidrag för verksamhet som värnar demokratin).

Studie om förebyggande av insatser mot extremism i andra länder

Försvarshögskolan fick under 2011 i uppdrag att genomföra en studie som belyser exempel på framgångsrikt arbete med att förebygga våldsbejakande extremism i andra länder (Ju2011/8862/D). Karläggningsen är redovisad i rapporten Förebyggande av våldsbejakande extremism i tredje land – åtgärder för att förhindra att personer ansluter sig till väpnade extremistgrupper i konfliktzoner (Försvarshögskolan, CATS, 2013).

Internationell samverkan och internationellt kunskapsutbyte

Sverige deltar sedan 2008 i Policy Planners' Network on Countering Radicalisation and Polarisation (PPN) – ett mellanstatligt nätverk som skapades för att systematisera utbytet av kunskap om förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Följande länder ingår i nätverket: Storbritannien, Nederländerna, Belgien, Sverige, Norge, Finland, Danmark, Tyskland, Frankrike, Spanien och Kanada. Nätverket leds av den fristående tankesmedjan Institute for Strategic Dialogue (ISD).

Sverige deltar också i EU:s tvärssektoriella nätverk Radicalisation Awareness Network (RAN) som inrättades 2011. Nätverket ska hjälpa dem som i sitt dagliga arbete kommer i direkt kontakt med problem som rör våldsbejakande extremism i det förebyggande arbetet samt underlätta utbytet av erfarenheter och bra arbetsmetoder för att motverka olika typer

av radikalisering. RAN är en del av de förebyggande åtgärderna i EU:s strategi för att bekämpa radikalisering och rekrytering till terrorism. Skr. 2014/15:144

Framgångsrika metoder för att förebygga våldsbejakande högerextremism

Under 2012–2014 drev Regeringskansliet tillsammans med Institute for Strategic Dialogue (ISD) ett EU-projekt i syfte att motverka och förebygga högerextremism. Tio länder deltog i projektet (Sverige, Norge, Danmark, Storbritannien, Nederländerna, Finland, Polen, Ungern, Slovakien och Tyskland) och delade med sig av sina erfarenheter av förebyggande arbete och stöd till avhoppare. På webbplatsen www.thefreeinitiative.com finns bland annat följande material:

- landrapporter med information och analyser av högerextremism i de tio deltagande länderna,
- arbetsmetoder för att hantera specifika utmaningar, och
- fallstudier av initiativ för att motarbeta högerextremism.

5.1.2 Särskilt om stödet till civila samhällets organisationer

Regeringens bedömning är att det civila samhällets organisationer med sina olika verksamheter kan nå individer och grupper som har ett lågt förtroende för samhällets myndigheter. De kan också på ett annat sätt än myndigheter och kommunala verksamheter erbjuda flexibla och situationsanpassade lösningar. En möjlighet för organisationer att söka statligt stöd för verksamheter som kan förebygga våldsbejakande extremism är därför av central vikt. Regeringen har dock bedömt att de två tidigare bidragsformerna för statsbidrag inom handlingsplanen för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism under 2012–2014 har varit överlappande.

De verksamheter som har skapats genom stöd från förordningen (2011:1509) om statsbidrag för demokratifrämjande verksamhet har inte kunnat kopplas till det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism. På grund av att det krävs specifika insatser för att motverka våldsbejakande extremism valde regeringen att avsluta statsbidrag för demokratifrämjande verksamhet och i stället förlänga förordningen (2011:1508) om statsbidrag för verksamhet mot våldsbejakande extremism under 2015–2018. Regeringen förändrade även förordningens namn till statsbidrag för verksamhet som värnar demokratin.

5.2 Resultat av Statskontorets utvärdering av handlingsplanen för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism

Statskontoret fick under 2014 i uppdrag att utvärdera handlingsplanen för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. I uppdraget ingick att:

- Utvärdera i vilken utsträckning syftet med handlingsplanen har uppfyllts, samt om åtgärderna har varit ändamålsenliga och utförts av lämpliga och relevanta myndigheter på ett tillfredsställande sätt.
- Analysera effekterna av åtgärderna på nationell och lokal nivå och bland organisationer inom det civila samhället samt bedöma hur många individer och vilka målgrupper, särskilt ungdomar, som har nåtts av det arbete som har utförts inom ramen för handlingsplanen och hur målgrupperna har deltagit i utformningen av insatserna.
- Undersöka om och hur berörda myndigheter och civilsamhällesorganisationer har haft nytta av handlingsplanens åtgärder.
- Lämna rekommendationer för det fortsatta arbetet.

I uppdraget ingick att utvärdera de åtgärder som genomförts som specifikt rörde våldsbejakande extremism. Handlingsplanens åtgärder mot främlingsfientlighet, islamofobi, antisemitism, stöd till forskning om hot mot demokratin samt studie om förtroendevaldas villkor ingick inte i utvärderingen.

Statskontorets övergripande bedömning är att en handlingsplan är ett effektivt sätt att systematisera den här typen av arbete. Handlingsplanen bidrog till att konkretisera och ringa in problemområdet med våldsbejakande extremism. Flera delar har dock enligt Statskontoret saknats, bland annat en målgruppsanalys. Antalet åtgärder och aktörer var dessutom för litet. Nedan följer en sammanfattning av Statskontorets analys och rekommendationer.

Vinster med utgångspunkten i att värna demokratin

Statskontoret lyfter fram att handlingsplanen för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism skiljer sig från många av dem som finns i andra länder. En skillnad är att den omfattar de tre mest framträdande våldsbejakande extremistmiljöerna i Sverige och inte enbart en grupp. Handlingsplanen sätter fokus på det demokratiska problemet med våldsbejakande extremism, medan flera andra länder enbart inriktar sitt arbete mot våld och terrorism. Statskontoret bedömer att det finns vinster med att inrama handlingsplanen på detta sätt, bland annat för att angreppssättet sannolikt har minskat stigmatiseringen av dem som befinner sig i eller i närheten av miljöerna.

Åtgärderna har bidragit till delmålen

De flesta av åtgärderna som Statskontoret har utvärderat har bidragit till respektive delmål. De har därmed även bidragit till de övergripande målen med handlingsplanen. Däremot är det oklart i vilken mån målen har uppfyllts och det finns begränsade möjligheter att avgöra vilka reella effekter handlingsplanen har haft. Statskontoret konstaterar att många av åtgärderna har införlivats i de berörda myndigheternas och organisationernas ordinarie verksamhet.

Fler aktörer och åtgärder behövs

Statskontoret menar att handlingsplanen i förhållande till dess syfte innehåller för få initiativ och för få aktörer. I andra länder finns exempel på

fler åtgärder och dessa kan fungera som förebild även för vad Sverige kan arbeta vidare med. Åtgärderna framstår inte som ett samlat och systematiserat sätt att angripa det aktuella problemet. I flera andra länders handlingsplaner ingår till exempel stöd till föräldrar och övrig familj vilket endast indirekt omfattas i den svenska handlingsplanen genom MUCF:s stöd till vissa civilsamhällesorganisationer.

Det lokala perspektivet behöver utvecklas

Det operativa arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism måste bedrivas lokalt. Handlingsplanens åtgärder handlade framförallt om åtgärder på nationell nivå. Även om handlingsplanen angav att myndigheter och relevanta samhällsaktörer, särskilt på lokal nivå, måste ha redskap och resurser för att förebygga våldsbejakande extremism och arbetet kräver en bred förankring i samhället, så bedömer Statskontoret att den inte lade tillräcklig tyngd vid det lokala arbetet. Statskontoret anser också att det lades för stort ansvar på det civila samhällets organisationer att utveckla insatser.

Behov av utförlig målgruppsanalys

Statskontoret lyfter fram att handlingsplanen saknar en fördjupad analys av målgruppen. Det går inte att avgöra om åtgärderna ska nå ut till alla medborgare, alla unga, unga som befinner sig i en riskzon eller redan övertygade radikala extremister. Statskontoret menar att man på goda grunder kan anta att de olika grupperna är mottagliga för olika typer av åtgärder. Frånvaron av en specificerad adressat för både handlingsplanen som helhet och de enskilda åtgärderna gör att målet blir otydligt.

Utveckla samordning och styrning

Under genomförandet av handlingsplanen inrättades inte något formellt nätverk inom Regeringskansliet för att samordna arbetet. Inte heller har det funnits någon formaliserad samverkan mellan de inblandade myndigheterna. Statskontoret menar att detta har påverkat förutsättningarna för att styra arbetet på ett effektivt sätt, bland annat vad gäller att hantera inkomna förslag till utveckling och analys av åtgärdernas resultat. Den enhet inom Regeringskansliet som har haft ansvar för handlingsplanens åtgärder har enligt Statskontoret haft en alltför operativ roll. Statskontoret lyfter fram att myndigheterna borde ha fått ett tydligare ansvar för att samverka, alternativt att en enskild myndighet borde fått ett uttalat samordningsansvar.

Statskontorets rekommendationer för det fortsatta arbetet

Statskontoret fick i uppdrag att lämna rekommendationer för det fortsatta arbetet. Eftersom utvärderingen pågick parallellt med den nationella samordnarens uppdrag är Statskontorets rekommendationer koncentrerade på förslag som avser regeringens styrning

- *Fortsatt behov av en handlingsplan.* Ett antal åtgärder har vidtagits på nationell nivå och på initiativ av den nationella samordnaren, men det finns ändå åtgärder som har genomförts i andra länder och som ännu

- inte har prövats i Sverige. Några av dem har exempelvis involverat kriminalvården, ungdomsvården och sociala myndigheter.
- *Fördelarna med att styra myndigheter genom en handlingsplan är således fortfarande relevanta.* Statskontoret rekommenderar att en systematisk sammanställning och åtgärdsplan tas fram. Den ska fungera som ett komplement till den nationella samordnaren, som i huvudsak arbetar för att stimulera lokala initiativ. Denna sammanställning skulle kunna vara en särskild handlingsplan eller inordnas i en plan för det samlade demokratifrämjande arbetet, såsom den senaste demokratiskrivelsen.
  - *En handlingsplan måste föregås av en målgruppsanalys.* För att en handlingsplan ska vara effektiv bör åtgärderna anpassas efter målgruppen. Ett generellt demokratifrämjande arbete kan stärka hela samhällets motståndskraft mot extremism, men är knappast lika verkningfullt mot den som redan har ställt sig utanför den demokratiska samhällsordningen. Troligen behövs en annan typ av åtgärder för att nå unga som kanske är på väg att radikaliseras eller tvivlar på de etablerade auktoriteterna. Statskontoret rekommenderar att arbetet med att ta fram en ny handlingsplan föregås av en målgruppsanalys.
  - *Arbetet med en ny handlingsplan kan påbörjas men bör samordnas med resultatet från den nationella samordnaren.* Den nationella samordnarens arbete ska avslutas senast den 15 juni 2016. Statskontoret rekommenderar att arbetet med en ny handlingsplan bör koordineras med detta arbete. Anledningen är att samordnaren, vars uppdrag främst rör det lokala arbetet, med stor säkerhet även kommer att identifiera behov av nationella åtgärder.
  - *Struktur för styrning av handlingsplanens arbete.* Arbetet med att främja demokratin mot våldsbejakande extremism kräver samordning mellan nationell och lokal nivå. Det räcker dock inte, utan det är lika viktigt med en horisontell samverkan i Regeringskansliet och samordning mellan de inblandade myndigheterna. Statskontoret rekommenderar att frågorna om styrning och samverkan prioriteras i det fortsatta arbetet. Statskontoret bedömer att det finns starka skäl för att etablera en interdepartemental arbetsgrupp för denna fråga. En möjlig lösning för myndighetssamordning kan vara att inrätta ett råd för de relevanta myndigheterna, med ett stödande sekretariat.

6 Finansiering och ekonomiska konsekvenser

Inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse disponerar regeringen anslaget 6:1 Allmänna val och demokrati. De olika uppdragen till de nationella myndigheterna som ingår i denna skrivelse finansieras framförallt genom detta anslag.

Undantag är följande uppdrag:

- uppdraget till den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, som finansieras inom regeringens ut-

redningsbudget inom utgiftsområde 1, anslaget 4:1 Regeringskansliet m.m. Skr. 2014/15:144

- uppdraget till Forum för levande historia som finansieras inom utgiftsområde 17, anslaget 8:5 Forum för levande historia,
- regeringens stöd till Göteborgs universitet, som finansieras inom utgiftsområde 16 anslaget 1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet.
- uppdraget till Statens medieråd delfinansieras via det inom utgiftsområde 13 integration och jämställdhet uppförda anslaget 2:2 Åtgärder mot rasism och diskriminering m.m., anslagspost 5 för budgetåret 2015, samt av utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet, anslaget 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder, anslagsposten 12 Jämställdhetsinsatser efter regeringsbeslut.

7 Uppföljning och utvärdering

Efter att den nationella samordnarens arbete avslutas i juni 2016 avser regeringen att omhänderta de förslag och den strategi som samordnaren har i uppdrag att ta fram. Regeringen avser även att samtidigt följa upp samtliga åtgärder i skrivelsen i syfte att bedöma effekterna av dessa och behovet av nya åtgärder.

Kulturdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 augusti 2015

Närvarande: Statsministern S Löfven, ordförande, och statsråden M Wallström, Y Johansson, I Baylan, K Persson, S-E Bucht, P Hultqvist, H Hellmark Knutsson, Å Regnér, M Andersson, A Ygeman,, P Bolund, M Kaplan, M Damberg, A Bah Kuhnke, A Strandhäll, G Fridolin, G Wikström, A Hadzialic

Föredragande: statsrådet Alice Bah Kuhnke

Regeringen beslutar skrivelse Åtgärder för att göra samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism